

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

HEDA projekt

Innowacyjna metoda podejścia do edukacji społecznej i obywatelskiej
w szkołach średnich poprzez teatr i szeroko pojętą sztukę

CENTRUM SZKOLNICTWA WYŻSZEGO NA STUDIACH TEATRALNYCH

Nikolas Kamtsis

Reżyser teatralny i pisarz.

Badacz edukacji w zakresie kreatywnych metod uczenia się

HEDA projekt

Innowacyjna metoda podejścia do edukacji społecznej i obywatelskiej
w szkołach średnich poprzez teatr i szeroko pojętą sztukę

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Spis treści

➔ Wstęp	4
➔ Definicje	5
➔ Prolog	7
➔ O czym mówimy	8
➔ Nauczanie edukacji obywatelskiej w Europie	9
➔ Teatr: Tylko środek rozrywki?	10
➔ Twórcy	11
➔ Z czym będziemy pracować? Co mamy w rękach	13
➔ Projekt HEDA i edukacja obywatelska-prawa człowieka	13
➔ Nic nie jest gotowe, nic nie jest nam zaoferowane. Emocja, doświadczenie.	15
➔ Dzieło sztuki jako materiał edukacyjny	16
➔ Wrażliwy punkt. Nauczyciel, nosiciel ideologii, filozofii, postawy życiowej.	17
➔ Pedagog a globalne środowisko społeczne	19
➔ HEDA – Konkluzje dotyczące praw człowieka	20
➔ Metoda HEDA. Krok po kroku	22-30
➔ Ewaluacja	31
➔ Przykład zastosowania metody HEDA, studium przypadku Uchodźca, cudzoziemiec, imigrant : przyjaciel czy wróg? Kroki 1-10	31-35
➔ CYTAT z tragedii Eurypidesa Mideia	35
➔ Po lekcji-Poza klasą. Interwencje w sferze społecznej	39
➔ Życie w wymownym bezruchu malarstwa	40
➔ Przykład zastosowania metody HEDA w oparciu o zdarzenie wizualne (Kroki 1-10)	41-45
➔ Wniosek	46
➔ Bibliografia	46

WSTĘP

HEDA projekt ma na celu opracowanie kompleksowej metodologii nauczania edukacji społecznej i politycznej (obywatelstwa) w szkołach średnich poprzez sztukę (techniki teatralne, kinowe, malarstwo itp.).

HEDA projekt ma na celu kultywowanie i rozwijanie zdolności i wrażliwości młodych ludzi w odniesieniu do ich zachowań społecznych, relacji społecznych, praw społecznych i politycznych, jako członków zorganizowanego, demokratycznego, współczesnego i nowoczesnego społeczeństwa opartego na wartościach humanitarnych.

Projekt HEDA doskonale zdaje sobie sprawę, że przedstawiane przez niego propozycje w dużej mierze wymagają innego rodzaju szkoły i edukacji, opartej na innych strukturach oraz o innych cechach jakościowych i technicznych.

Osoby, które nad tym pracowały, nie mają złudzeń, że współczesna szkoła musi porzucić swój pasywny charakter: nauczyciel wie i uczy, a uczniowie biernie słuchają, uczą się, zapamiętują i oceniają. Wiemy również, że procesu uczenia się takiego jak ten, który proponujemy, nie można przeprowadzić w 45 minut czasu nauczania, który jest zwykle normą w nowoczesnych szkołach. Proces uczenia się oparty na aktywizacji uczniów i ich funkcji (dociekania, wyobraźni, wrażliwości, krytycznego myślenia i radzenia sobie ze złożonymi sytuacjami) potrzebuje więcej czasu i „komfortu”, aby pracować i przynosić owoce.

Jednakże: w Europie stojącej przed poważnymi wyzwaniami na poziomie wartości demokratycznych, Projekt Heda, chcąc wnieść decydujący wkład w to, co w skrócie nazywa się edukacją obywatelską, kultywuje i zachęca uczniów do:

- ❖ Zwiększania wiedza i aktywnego uczestnictwa w strukturach i instytucjach
- ❖ Poznawania swoich obowiązków i zobowiązań politycznych
- ❖ Krytycznego myślenia
- ❖ Twórczej interwencji w kwestie społeczne
- ❖ Poszerzania wiedzy i kultywowania zagadnień demokracji
- ❖ Zwiększania odpowiedzialności społecznej jako członków społeczeństw i państw demokratycznych

Słynne **społeczeństwo obywatelskie**¹ wymaga większej i głębszej zmiany struktur, uprawnień i funkcji, jeśli nie chce pozostać w pustych i niezrealizowanych deklaracjach i stać się praktyką i doświadczeniem w codziennym życiu obywateli Europy.

Definicje

Obywatelstwo to: (według słownika Merriam-Webster)

- ✿ Prawa społeczne i polityczne.
- ✿ Członkostwo we wspólnocie
- ✿ Uczestnictwo i przynależność do wspólnoty społecznej i politycznej.
- ✿ Obywatelstwo uzyskuje się poprzez spełnienie wymogów prawnych władz krajowych, regionalnych lub lokalnych. Naród przyznaje swoim obywatelom określone prawa i przywileje. W zamian oczekuje się, że obywatele będą przestrzegać praw i zasad współżycia swojego kraju oraz bronić go przed wrogami.
- ✿ Obywatelstwo jest powszechnie używane jako synonim narodowości. Jeżeli obywatelstwo jest użyte w znaczeniu innym niż narodowość, odnosi się ono do praw i obowiązków osób fizycznych związanych z obywatelstwem na mocy prawa krajowego.

Edukacja obywatelska to edukacja zapewniająca podstawową wiedzę niezbędną do stworzenia stałego strumienia nowych obywateli uczestniczących i angażujących się w tworzenie cywilizowanego społeczeństwa. W przypadku niektórych uczniów wkraczających do innego społeczeństwa edukacja obywatelska jest znacznie bardziej rygorystyczna niż edukacja zapewniana rodzimym mieszkańcom.

Na przykład imigranci, którzy chcą zostać legalnymi obywatelami, muszą wiele się dowiedzieć o polityce, historii i strukturze rządowej kraju, w którym chcą mieszkać. Uczniowie, którzy są już obywatelami, często wiedzą bardzo niewiele o swoim kraju w porównaniu z tymi, którzy mają nadzieję się tam przenieść.

(z <https://study.com/>)

Prawa człowieka : (Zgodnie z definicją ONZ)
Prawa człowieka to prawa, które przysługują nam po prostu dlatego, że istniejemy jako istoty ludzkie – nie są one przyznawane przez żadne państwo. Te uniwersalne prawa **przysługują** nam wszystkim, bez względu na narodowość, płeć, pochodzenie narodowe lub etniczne, kolor skóry, religię, język czy jakikolwiek inny status. Obejmują one zagadnienia od najbardziej podstawowych – prawa do życia – po te, które sprawiają, że warto żyć, takie jak prawo do żywności, edukacji, pracy, zdrowia i wolności.

---

¹ Społeczeństwo obywatelskie można rozumieć jako „trzeci sektor” społeczeństwa, odrębny od rządu i biznesu, obejmujący rodzinę i sferę prywatną.[1] Inni autorzy rozumieją społeczeństwo obywatelskie w znaczeniu 1) ogółu organizacji i instytucji pozarządowych, które manifestują interesy i wolę obywateli lub 2) jednostek i organizacji w społeczeństwie niezależnych od rządu. (Wikipedia)

Praca ze sztuką: (Według Do Merriama – Webstera słownik)

Dziełem sztuki jest przedmiot wytworzony przez jednostkę poprzez zastosowanie zestawu idei, koncepcji i technik dla celów estetycznych, artystycznych i rozrywkowych. Przedmioty te mogą mieć charakter materialny lub niematerialny, np. dzieła malarskie, dzieła architektoniczne, sztuki teatralne, dzieła literacko-teatralne lub dzieła muzyczne.

Poniżej używamy tego terminu do określenia przedmiotu (literackiego, teatralnego, obrazowego), który będzie narzędziem zbliżania się do praw politycznych i społecznych poprzez sztukę. W naszej metodologii przez „dzieło sztuki” rozumiemy nie tylko całe dzieło (całą sztukę lub film), ale także wydzieloną scenę, ujęcie lub fragment obrazu, który ma służyć celowi lekcji, którą nauczyciel chce przeprowadzić. rozwijać się w klasie.

Forum teatr : W tym procesie aktorzy lub widzowie mogą przerwać przedstawienie, często krótką scenę, w której postać jest w jakiś sposób uciskana (na przykład zwykle szowinistyczny mężczyzna znęcający się nad kobietą lub właściciel fabryki znęcający się nad pracownikiem). W pierwotnych formach „dramaturgii symultanicznej” widz może sugerować dowolne rozwiązanie, podsuwając sugestie aktorom improwizującym zmiany w scenie. Była to próba rozbicia tradycyjnego podziału na widownię/aktora i wciągnięcia jej do spektaklu, aby mogła zabrać głos w sprawie dramatycznej akcji, którą oglądała.

Gazeta teatr System technik zaprojektowany, aby dać widzom możliwość przekształcenia codziennych artykułów prasowych lub innych niedramatycznych utworów w scenę teatralną.

Teatr dokumentalny to teatr, który wykorzystuje istniejący materiał dokumentalny (taki jak gazety, raporty rządowe, wywiady, czasopisma i korespondencja) jako materiał źródłowy do tworzenia opowieści o prawdziwych wydarzeniach i ludziach, często bez zmiany tekstu podczas przedstawienia. Gatunek ten zazwyczaj obejmuje teatr dosłownie, teatr śledczy, teatr faktów, teatr świadectwa , teatr autobiograficzny lub jest określany jako teatr dosłowny.

Ustawodawczy teatr „Teatr Legislacyjny” daje swoim wyborcom możliwość wyrażania swoich poglądów. Celem jest otwarcie dialogu między obywatelami, a podmiotami instytucjonalnymi, tak aby istniała komunikacja między obywatelami, a władzą ustawodawczą. Podmioty SPECT mogą zabierać głos i wyrażać swoje poglądy, zgłaszać nowe propozycje, identyfikować niedociągnięcia i luki w prawodawstwie oraz żądać stworzenia nowego prawa.

Teatr Brechta Teatr Bertolta Brechta opierający się na oderwaniu widza od wydarzeń. Nabranie dystansu i unikanie identyfikacji widza z postaciami i rolami pozwala mu przemyśleć i uświadomić sobie przedstawiane sytuacje.

PROLOG

Edukacja na rzecz obywatelstwa i praw człowieka to wielopoziomowy proces, którego celem jest nauczenie nas wspólnego życia i wzajemnego poszanowania odrębności.

Mieszkać razem to powszechnie używane wyrażenie. Ale co to naprawdę znaczy żyć z innymi? (W tym samym kraju, mieście, tym samym budynku mieszkalnym). Jakie są zasady i prawa tego wspólnego pożycia?

Jeśli odważymy się udzielić odpowiedzi – wiedząc, że wiele rzeczy pomijamy w definicji – uczciwą próbą byłoby:

- ✿ Szanować prawa obowiązujące wszystkich, a jeśli ktoś się z tym nie zgadza, mieć prawo do protestu w odniesieniu do wszystkich powyższych zasad.
- ✿ Uznać fakt, że – choć łączą nas wspólne problemy, choć przeżywamy te same – mniej więcej – sytuacje, to każdy ma swoją osobowość, którą wszyscy szanują, niezależnie od tego, czy ją aprobujemy, czy odrzucamy.
- ✿ Aby uniknąć przemocy ze strony wszelkiego rodzaju sąsiadów, kimkolwiek są.
- ✿ Aby współpracować i tworzyć z innymi.
- ✿ Być kreatywną, społeczną istotą, rozumiejącą wzajemne preferencje, cechy szczególne i orientacje.
- ✿ Aby pomagać sobie nawzajem w jego potrzebach.
- ✿ Aby rozpoznać i wykonywać nasze obowiązki i obowiązki w takim stopniu, w jakim istnieją nasze prawa. I wiele więcej...

Deklaracje, zasady i praktyki stosowane w ramach tego, co nazywamy „obywatelstwem i prawami człowieka”, obejmują pojęcie demokracji i sprawiedliwości równej dla wszystkich, zgodnie z definicją zawartą w konstytucjach i prawie państw, wzajemny szacunek między ludźmi, nie-ucisk człowieka przez człowieka, niestosowanie przemocy, poszanowanie godności innych i wiele więcej.

W praktyce bardzo niewiele z nich jest ważnych i szanowanych, a zjawiska łamania praw człowieka wypełniają gazety, doniesienia prasowe i wszelkiego rodzaju media społecznościowe.

Prawa człowieka są brutalnie łamane nie tylko przez obywateli, ale także przez same państwa posiadające wszelkiego rodzaju władzę (sądową, ustawodawczą, represyjną itp.). Prawo do definiowania własnego ciała i życia naruszane jest na przykład przez przepisy określające, jak należy się ubierać, czy kobieta powinna rodzić, czy dokonywać aborcji itp.

Istnieją jednak także zjawiska sprzeczne z prawami człowieka, leżące poza jurysdykcją zarówno jednostek, jak i zorganizowanych państw. Niedawna pandemia Covid-19 naruszyła wiele praw człowieka, które tuż wcześniej były uważane za oczywiste.

Wiele praw politycznych i praw człowieka jest ze sobą sprzecznych. Na przykład ludzie mają prawo protestować i domagać się oraz organizować demonstracje. Czy mają takie prawo (?) I właściwie je praktykując, zamykają drogi i blokują ruch; Jednocześnie niektóre inne osoby mają prawo iść do pracy. Niektórzy realizują swoje prawa, jednocześnie uniemożliwiając przestrzeganie praw innych.

Wspominamy o tym wszystkim, aby powiedzieć, że **Projekt Heda** mierzy się ze szczególnie drażliwym problemem i w żaden sposób nie aspiruje do jego rozwiązania. Celem projektu jest aby obywatele, a zwłaszcza przyszli obywatele – dzieci i młodzież :

- Zdobyli wysokiej jakości edukację społeczną.
- Rozwijali refleksję w kontekście edukacji formalnej.
- Zwiększyli świadomość społeczną, rządzoną zasadami demokracji i poszanowania praw politycznych/społecznych drugiej osoby, niezależnie od koloru skóry, religii, sytuacji ekonomicznej, orientacji seksualnej i przekonań.
- Nabyli w sposób empiryczny trzeźwe i cywilizowane krytyczne myślenie, empatię i umiejętność wieloaspektowej analizy otaczającego świata.

Jest to dziedzina, na bazie której powstał **projekt HEDA** , łącząc i wykorzystując doświadczenie, wiedzę i metody wszystkich współpracujących partnerów.

Projekt HEDA jest także próbą radykalnego, opartego na doświadczeniu i wieloaspektowego podejścia poprzez teatr i sztukę, unikając jałowych napomnień ze standardowych kursów edukacji obywatelskiej, o których w bardzo krótkim czasie można zapomnieć.

O czym mowa?

Prawa człowieka to zasady polityczne, społeczne i moralne, które określają konkretne zachowania człowieka, w oparciu, o które żyjemy z innymi ludźmi. Są to prawa gwarantowane zarówno w prawie krajowym, jak i międzynarodowym. Prawa człowieka to podstawowe prawa, z których każda jednostka ma prawo korzystać od urodzenia aż do śmierci, po prostu z racji bycia człowiekiem i uczestniczenia we wspólnym życiu w ramach zorganizowanych społeczeństw, zaawansowanych cywilizacji, posiadających prawa, konstytucje i zasady postępowania. Możemy podzielić je na dwie szerokie kategorie:

- Prawa obywatelskie i polityczne
- Społeczne prawa kulturalne

Jako prawa obywatelskie rozumiemy:

- ☀ Prawo do życia
- ☀ Prawo do wolności
- ☀ Prawo do wolności myśli i wypowiedzi
- ☀ Prawo do równości wobec prawa

Jako prawa społeczne i kulturalne rozumiemy:

- ☀ Prawo do pracy
- ☀ Prawo do zdrowia
- ☀ Prawo do odżywiania
- ☀ Prawo do zamieszkania
- ☀ Prawo do opieki medycznej
- ☀ Prawo do nauki
- ☀ Prawo do uczestnictwa w kulturze.

Prawa człowieka (polityczne i społeczne) mają zastosowanie i obowiązują wszędzie w wolnym i cywilizowanym świecie i obowiązują wszystkich. Na nich opiera się porządek publiczny, współżycie w społeczeństwie. A to powoduje, że trzeba wciąż na nowo mówić o prawach człowieka, bo są one łamane na wiele sposobów i w wielu formach i przez to nadal traktowane są ze sceptycyzmem – nawet dziś (a właściwie SZCZEGÓLNIE dzisiaj) – bo pod nimi kryją się odmienne opinie, doktryn i postaw co do ich treści, natury i filozofii. Co więcej, dzisiejsze życie i życie codzienne jest tak złożone, że stale pojawiają się nowe elementy. Rzeczywiście, kwestia tego, co stanowi „prawo”, jest sama w sobie kontrowersyjna i stanowi przedmiot ciągłej debaty filozoficznej (i nie tylko).

To sprawia, że jeszcze bardziej pilna staje się potrzeba docierania, dyskusji i nauczania w szkole (która w obecnych okolicznościach jest jedynym miejscem, gdzie można wdrożyć takie działania) oraz wśród nastolatków, którzy wkrótce wkroczą w dorosłość, aby żyć, pracować i tworzyć, a tym samym stawić czoła takim wyzwaniom.

Nauczanie edukacji obywatelskiej w Europie

W Europie ² przedmiot ten jest na ogół nauczany jako odrębny przedmiot obowiązkowy zarówno w szkołach podstawowych, jak i średnich w Estonii, Hiszpanii, Francji, Portugalii, Rumunii i Hiszpanii. We Francji i Portugalii uczy się go od 6. roku życia. W innych krajach stanowi on część obowiązkowego programu nauczania we wczesnych latach szkoły średniej.

W Grecji przedmiotu edukacja społeczna i obywatelska nauczana jest w trzeciej klasie szkoły średniej.

Cele kursu są następujące:

---

² Agencja Wykonawcza ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego (EACEA P9 Eurydice)

1. Zapoznanie uczniów (przyszłych aktywnych i świadomych obywateli) ze współczesną rzeczywistością społeczną i polityczną.
2. Zapoznanie uczniów ze sposobem organizacji społeczeństwa, instytucjami i oczywiście zjawiskami, kotwicami i problemami wynikającymi z tej formacji społecznej i państwowej na poziomie krajowym, europejskim i globalnym.
3. Zdobywanie wiedzy i doświadczeń w odniesieniu do społeczeństwa i sposobu jego funkcjonowania
4. Nabycie umiejętności społecznych i umiejętności radzenia sobie z problemami społecznymi.
5. Rozwijanie umiejętności krytycznego myślenia, aby móc w najbliższej przyszłości uczestniczyć we współczesnej rzeczywistości społecznej i politycznej.

PROGRAM

W prawie wszystkich krajach europejskich program nauczania w oficjalnych podręcznikach i pomocach szkolnych jest podzielony na rozdziały/moduły i ma na celu stopniowe zwiększanie świadomości młodego obywatela i jego doświadczenia z rzeczywistością krajową, europejską i globalną. Przy takiej strukturze można powiedzieć, że w europejskich instytucjach edukacyjnych jednostki tematyczne, w ramach, których prowadzony jest kurs/lekcja, są na ogół następujące:

- ☀ Jednostka i społeczeństwo
- ☀ Jednostka i państwo
- ☀ Jednostka i Unia Europejska
- ☀ Jednostka i społeczność międzynarodowa

---

* *Agencja Wykonawcza ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego (EACEA P9 Eurydice)*

Teatr: Tylko środek rozrywki?

Czy teatr to tylko zabawa, sposób na dobrą zabawę? To, co wielcy pisarze robią ze swoimi podróżującymi w czasie sztukami, służy jedynie... przyjemnościom ludzi w chwilach wytchnienia, wakacji i abstynencji od niezbędnego na co dzień życia towarzyskiego i pracy? Czy artysta i twórca jest tylko artystą? **Nie sądzę. Teatr i sztuka (a więc i artyści) w ogóle są głównym medium komunikacyjnym, „naczyniem przekazywania znaczeń, narzędziem**

mówienia o ideologii, filozofii, postawach i zachowaniach". W tym sensie mogą kształtować opinie i sumienia zgodnie z powyższym.

Teatr jest antropocentrycznym środkiem wyrazu i jako taki zawiera i przekazuje wiele przekazów, znaczeń itp., które przywołują nie tylko umysł i logikę, ale także emocje. W ten dwoisty sposób jego wpływ na jednostkę jest znacznie silniejszy niż opisy, napomnienia i nakazy społeczeństwa ludzkiego.

Tak, wojna to zło . To zdanie jest oczywiste. Wszyscy tak mówią i rozumieją to na swój sposób, jaki jest przekazywany, i wszyscy to przyjmują. Ale kiedy człowiek staje przed Guernicą Pabla Picassa, nie tylko rozumie, czym jest zła wojna, ale także **czuje** okropność wojny w całej okazałości i nie chce być uczestnikiem takiego zniszczenia i okrucieństwa.

Każdy ma prawo do życia. Kto odbiera komuś życie, zostaje potępiony i uwięziony. Tym bardziej, gdy ofiarami są dzieci (mamy tu na myśli częste morderstwa dzieci w Stanach Zjednoczonych, które zaniepokoiły posiadaczy broni, często nieletnich). Przekonanie zaspokaja nastroje społeczne, ale spontaniczny, poetycki tekst napisany przez matkę zagubionego dziecka pobudza nasze emocje wyrażanym przez nią bólem, który na zawsze zadomowi się w domu i rodzinie opiekującej każde jej dziecko.

Twórcy

Wszyscy zajmujący się sztuką, a zwłaszcza teatrem... badają, przetwarzają i kształtują ludzkie wartości, a co za tym idzie sumienia. Dzieła filozoficzne Nietzschego i Schopenhauera oraz wszystkich innych wielkich filozofów mówią o tych ludzkich wartościach i je definiują. Starają się kształtować sumienia tych, którzy je czytają i są nauczani.

Podobnie jest z tekstami Ajschylosa, Sofoklesa i Eurypidesa, a także wszystkich innych pisarzy klasycznych. To samo dotyczy muzyki Wagnera czy Szostakowicza. Jeśli Guernica wyraża pomysły i wywołuje emocje u każdego, kto to widzi (okrucieństwo wojny z kolorami, kształtami i układami wizualnymi). To samo dotyczy: Ajschylosa z „Persami”, Eurypidesa z „Trodesem” z postaciami, konfliktami i relacjami na scenie poprzez aktorów, Wagnera i Szostakowicza z dźwiękami, nutami (muzyka, śpiew). Dialogi i konflikty Eteoklesa i Polinejkesa (dwóch braci pretendujących do tronu Teb) opowiadają o sprawiedliwości, ojczyźnie, prawach ludzkich, moralności, władzy itp. To samo robi Wagner np. w Walkiriach. Rola Walkirii inspirowana jest postacią wolności z rewolucji francuskiej, czymś, co Delacroix zrobił w kolorowych obrazach. Zygfyrd (z Pierścienia Nibelungów Wagnera) jest u Nietzschego uosobieniem nadczłowieka. „*Bo wolny człowiek musi sam siebie stworzyć.* ”). Zmieniają się tu środki wyrazu, a idee dla oglądającego operę przekazywane są poprzez muzykę i libretto. Podobnie jest z aktorem w teatrze odgrywającym postacie, reżyserem organizującym całe przedstawienie, scenografem tworzącym otoczenie sceniczne i wszystkimi innymi twórcami. Wszyscy ci autorzy zostali uwrażliwieni i poruszeni bodźcami, które otrzymali

ze środowiska (przestrzeń społeczna i środowiskowo-przyrodnicza itp.), a które znalazły wyraz poprzez znaczenie sztuki (zabawa teatralna) i wartości, jakie ona przekazuje.

Następnie tworzą inne dzieła (performanse, obrazy, teksty itp.), które zawierają tę wrażliwość i emocje i przekazują je poprzez swoją twórczość wielu innym osobom (publiczności, widzom), odmiennym od siebie, którzy przyszli je zobaczyć. Stymulują w ten sposób wrażliwość i emocje różnych osób (widzów), mniej lub bardziej „niewinnych” i (rzekomo) nieświadomych tych wartości. Poprzez naładowany emocjonalnie materiał liryczny (tekst, sceneria, kostium, ruch, głos, emocje) ci ludzie otrzymali ten przekaz, a następnie tworzy się w nich dialog, z pytaniami i odpowiedziami, nieporozumieniami i porozumieniami, argumentami i kontrargumentami, kształtując w ten sposób własną opinię, świadomość, przekonania i własne „przekonania”.

To działanie i sekwencję wydarzeń komunikacyjno-artystycznych wykorzystuje projekt HEDA. Jego celem jest przekazywanie i dzielenie się w prosty sposób z uczniami szkół średnich podstawowymi i zrozumiałymi wartościami humanitarnymi (demokracja, kultura, szacunek dla innych itp.) oraz nauczanie o politycznych i społecznych prawach i obowiązkach, w których wszyscy żyjemy zorganizowane społeczeństwa. Stosowanie technik opartych na doświadczeniu, takich jak teatr, prowadzi uczniów do doświadczania emocji, a tym samym do wykorzystywania ich do ustanowienia w sobie praw człowieka i szacunku dla siebie i innych. **HEDA** zajmuje się i bada szeroką gamę materiałów. Próbuje to uporządkować i opracować krok po kroku metodę podejścia do praw człowieka za pomocą technik teatralnych i/lub bardziej ogólnych technik artystycznych. Techniki te staną się metodologią/narzędziem w rękach pedagogów, dzięki któremu jego praca stanie się ciekawsza, znacznie skuteczniejsza i wpływowa na uczniów. Metoda ta wykorzystuje i rekrutuje nie tylko definicje, zasady i oczywiste rady, ale także emocje, emocje i poczucie świadomości emocjonalnej uczniów, przyszłych odpowiedzialnych obywateli. Ponieważ na całym świecie mnożą się wyzwania dla praw człowieka i demokracji, ponieważ ludzie, grupy ludzi i całe państwa kwestionują wartości humanitarne, studia społeczne są koniecznością od najmłodszych lat.

Z czym będziemy pracować? Co mamy w rękach?

Jakich narzędzi potrzebujemy i jak możemy stawić czoła tak różnorodnemu, złożonemu i chaotycznemu wyzwaniu i pokonać je?

Odpowiedź jest niemal natychmiastowa i bezpośrednia: **wszystko, co sztuka, a zwłaszcza teatr i sztuki performatywne, ma do zaoferowania.**

W teatrze mamy do czynienia z ludźmi, z ich relacjami międzyludzkimi, konfliktami idei, emocji, aspiracji i zainteresowań. Te istnieją na scenie poprzez tekst i ożywają poprzez ciało, głos, energię aktorów i animację całego ich świata emocjonalnego (wyobraźni, wrażliwości, wspomnień itp.). Dodatkowo, żeby to wszystko było jeszcze bardziej intensywne, żywe i ważne, teatr oferuje szereg innych środków, z których może skorzystać aktor (kostiumy, lalki, maski itp.). Malarstwo i muzyka mają swoje własne środki wyrazu, ale w bardziej statycznej formie. Tam, gdzie na obrazie widzimy okrucieństwo wojny wyrażone czerwienią i rozdartą flagą (oznaczającą krew w obronie ojczyzny), w teatrze mamy także dialog, muzykę, śpiew, ruch, emocje itp.

(na końcu metody HEDA znajduje się specjalny załącznik, mówiący o tym, jak malarstwo może być punktem wyjścia w lekcji s. 30- **Życie w wymownym bezruchu malarstwa**)

Od samego początku stwierdzamy, że projekt HEDA w żadnym wypadku nie ma na celu przekształcenia klasy w scenę teatralną. Proponuje po prostu nauczycielom szkół średnich nowe narzędzie, które wykorzystuje stulecia wiedzy i technik teatralnych, aby wspierać edukację na temat praw człowieka i wartości humanitarnych, jak opisano powyżej.

Projekt HEDA i edukacja obywatelska-prawa człowieka

Projekt **HEDA** proponuje przede wszystkim stworzenie przyjaznego i kreatywnego środowiska uczenia się, w którym dyskusja/lekcja/„fermentacja” na temat praw człowieka stanie się interesująca i oparta na uczestnictwie. Studenci będą mogli aktywnie w nich uczestniczyć, zyskają możliwość i bodźce do przedstawienia własnych doświadczeń i opinii na temat każdorazowo rozpatrywanego tematu. z filmu są źródłami nieskończonych bodźców, które z pewnością mogą wzbudzić zainteresowanie, dyskusję i uczestnictwo uczniów. Przede wszystkim kontakt z samym dziełem sztuki otwiera nowe horyzonty, wzbogaca emocjonalny świat uczniów, kultywuje i karmi ich wyobraźnię i wrażliwość.

Ale treść dzieła sztuki – i to nas najbardziej interesuje – daje podstawę do dyskusji na temat tych praw człowieka. Wymieniamy kilka przykładów, które następnie szczegółowo

rozwiemy w kontekście sformułowania metodologii mającej praktyczne zastosowanie w nauczaniu o prawach człowieka w szkołach średnich.

- ✿ Czy człowiek ma prawo wziąć prawo w swoje ręce i wymierzyć sprawiedliwość z pominięciem prawa państwa i stanowionego prawa?
- ✿ Czy jest zgodne z prawem, aby osoba znajdująca się pod ogromną presją emocjonalną decydowała i wykonywała wyroki za inne osoby, bez wiedzy innych osób, bez przygotowania, bez prawa do obrony itp.?

Łatwo jest odpowiedzieć na pytanie: NIE .

Ale przypadki samosprawiedliwości są liczne i różnorodne. Pod przemożnym naciskiem uczuć zazdrości, zazdrości, opuszczenia, zemsty i odwetu z byle powodu itp. człowiek bierze broń i zabija, trucizną i truciznami, kwasem i oszpeca drugiego człowieka, który nie jest świadomy zagrożenia i niebezpieczeństwa obok niego/niej. Takie wydarzenie z dziennego raportu kryminalnego może dać nauczycielowi szansę na poprowadzenie lekcji w klasie. Oczywiście ta lekcja będzie przeprowadzona w granicach oczywistości: Czy podjęcie przez kogoś takiego działania jest legalne? NIE. Nauczyciel formułuje pozorną argumentację, a uczniowie biernie go słuchają i ostatecznie się z nim zgadzają. Ale o ileż bardziej wzbogacające i produktywnie staje się takie nauczanie, gdy sztuka daje okazję i kontekst, a następnie specjalizuje się w rzeczywistych warunkach bieżącej sytuacji i stanu społecznego.

Oto przykład:

Temat: Czy osoba, która dopuściła się przestępstwa (popelniła przestępstwo w jakiś sposób) ma prawo do bycia ściganą zgodnie z formalnie zinstytucjonalizowanym prawem (ustawami i statutami, prawem karnym itp.) oraz do posiadania sprawiedliwy proces i wyrok?

W Tragedii ECUBY Eurypidesa Polimistor (król Tracji i sojusznik Trojan podczas wojny trojańskiej) otrzymał od Priamosa cenny skarb, aby przyjąć go do swojego królestwa i chronić najmłodszego syna Priamosa i Ecuby przed Grekami, którzy okupowali Troję. Zamiast tego Polimistor zabił dziecko, aby zatrzymać skarb. W drodze do Grecji Ecuba (niewolnica Greków) i inne trojanki, gdy usłyszały o utracie dziecka, zwane Polimistorem, w ramach kary uwięziły go i oślepiły. Kiedy przybył Agamemnon, przywódca Greków (zwycięzców), zarówno Ekavi, jak i ślepy Polimestor rozwinęli swoje argumenty. Scena z tragedii Eurypidesa ze wszystkimi argumentami i planem Ekawiego daje wiele powodów do dyskusji klasowych i refleksji nad kwestią samosprawiedliwości i prawa do sprawiedliwego procesu. Można tego dokonać poprzez proste czytanie (lub oglądanie sztuki) lub jeszcze lepiej, angażując wszystkich uczniów na różne sposoby w doświadczenie/zajęcie teatralne na wiele sposobów i na wielu poziomach.

Organizatorem, koordynatorem, facylitatorem i dyrektorem całego procesu będzie oczywiście nauczyciel, który przygotował całe ćwiczenie i prowadzi je od początku do końca.

Projekt HEDA opisuje i proponuje zintegrowaną metodę eksploatacji dzieł sztuki – głównie sztuk teatralnych i wizualnych, ale także kina, literatury (opowiadania, bajki itp.) – w sposób analityczny, tak aby nauczyciel nie tylko śledził sprawę badań zaproponowanych przez HEDA, ale także opracowuje nowe, własne studia przypadków i, co ważniejsze, opracowuje własną metodę podejścia do praw człowieka i zjawisk społecznych w ogóle (emigracja i imigracja, uchodźcy, rasizm, różnorodność, przemoc we wszystkich jej przejawach) formy, integracja i włączenie społeczne itp.).

Ostatecznym celem jest: zmiana sposobu nauczania i radzenia sobie z przedmiotem przez nauczyciela (a tym samym relacji i dynamiki w klasie) oraz przyjęcie metod bardziej opartych na doświadczeniu (z wykorzystaniem sztuki), które mobilizują uczniów we wszystkich ich funkcjach: umysłowych, emocjonalnych, empiryczne itp.

Nic nie jest gotowe, nic nie jest nam zaoferowane. Emocja, doświadczenie.

Dzieła sztuki (we wszystkich formach i na wszystkich etapach rozwoju cywilizacji ludzkiej) powstały z uczuć jednej (lub więcej) osób znajdujących się pod wpływem emocjonalnego wydarzenia. Miłość inspiruje, wojna inspiruje, ból inspiruje, trudności i przeciwności inspirują, problemy inspirują. Inspirują się i tworzą osoby w trudnych sytuacjach. Rzadko, jeśli w ogóle, tworzą w warunkach szczęścia i błogości. W takich okolicznościach zadowolają się cieszeniem się szczęściem. Wręcz przeciwnie, w sytuacjach bólu, presji i nieszczęścia, pod naporem intensywnych emocji i ładunku emocjonalnego, piszą, malują, śpiewają, aby złagodzić swój ból, uwolnić się od ciężaru emocjonalnego i zbawić. Arystotelesowskie odkupienie („poetyka” Arystotelesa) jest takie i opisuje tę głęboką potrzebę jednostki. Artysta chce dzielić się z innymi ludźmi tą potrzebą wyrażania swojego cierpienia, komunikowania się z innymi i znajdowania „towarzyszy”. W ten sposób artysta zostaje odkupiony (zawsze w sensie arystotelesowskim), a jego ból lub namiętność zostaje złagodzony i przewyżniony. Rezultatem tej potrzeby jest dzieło sztuki.

Ekspresja artysty i jej rezultat (dzieło sztuki) nie jest funkcją jednokierunkową, ale podąża dwukierunkową i złożoną ścieżką. Oznacza to, że dzieło sztuki nie tylko potrzebuje kogoś, kto je wyemituje/wyśle, ale także kogoś, kto je odbierze. Dlatego potrzebuje wrażliwego oka zarówno nadawcy /nadawcy, jak i odbiorcy .

Jest to ogląd, który metodologia HEDA wykorzystuje jako podstawę do budowania swojej metody podejścia.

Dzieło sztuki jako materiał edukacyjny

Dzieła sztuki nie zostały stworzone do użytku wyłącznie w celach edukacyjnych lub innych, choć greckie słowo „rozrywka” oznacza **edukację (trening) duszy**, czynią to w szczególny sposób. Dzieła sztuki w procesie edukacyjnym potrzebują szczególnego spojrzenia i perspektywy nauczyciela, który „przeczyta” je w taki sposób, aby stały się materiałem edukacyjnym, dydaktycznym. Scena kary Polimistora we wspomnianej wyżej tragedii Eurypidesa ECUBA nie została napisana z myślą o nauczaniu w szkołach, ale do przedstawienia w teatrze (należy zauważyć, że starożytni nazywali także nauczaniem – nie przez przypadek – przedstawianiem tragedii i komedii w starożytnych teatrach). Zjawiska społeczne niepokoiły mieszkańców V wieku p.n.e. Wspomniana już scena z Ekuby Eurypidesa może zostać wykorzystana przez nauczyciela do zwrócenia się do:

- ✿ zjawisko samousprawiedliwienia i czy ma się do tego prawo,
- ✿ prawo do słuszności sprawiedliwości i udowodnienia, że każdy ma prawo do sprawiedliwego procesu.

Aby nauczyciel mógł to czynić w kontekście zajęć z edukacji społeczno-politycznej, musi podkreślać punkty przemawiające za tą ideą, pomijając inne, które nie są szczególnie istotne dla celu jego lekcji. prawa do równości wobec wymiaru sprawiedliwości i wykazania, że każdy ma prawo do sprawiedliwego procesu.

Aby tego dokonać, w kontekście zajęć z Edukacji Społecznej i Obywatelskiej nauczyciel musi **podkreślić punkty/aspekty przemawiające** za tą ideą, pomijając inne, które nie są szczególnie istotne dla celów zajęć. W tym sensie uprawnione i konieczne jest dokonanie przez nauczyciela drobnych korekt w poszczególnych elementach utworu (oddzielenie sceny od innych, włączenie się w dialog lub, jeśli jest to dzieło sztuki, zwrócenie uwagi klasy na jeden szczegół obrazu, pomijając inne lub, jeśli jest to film, wyodrębniając scenę, zatrzymując lub zwalniając w jednym momencie).

Wcześniej jednak konieczne jest określenie i posiadanie wiedzy na temat tematyki samych zajęć.

Wrażliwy punkt. Nauczyciel, nosiciel ideologii, filozofii, postawy życiowej.

Kurs, jak każdy inny, wymaga przygotowania, aby temat był jasny i zrozumiały dla studentów, a także przyniósł oczekiwane rezultaty i prowadził do słusznych, a zarazem jednoznacznych wniosków. Tym bardziej, że w naszym przypadku mamy do czynienia z prawami człowieka, tematem złożonym, niejednoznacznym, dość złożonym i uwikłanym w ustawy, dekrety, deklaracje, kwestionujące się wzajemnie roszczenia itp.

Rola nauczyciela w przypadku zajęć z Edukacji Społecznej, Obywatelskiej i Praw Człowieka, czy jakkolwiek to się nazywa, jest ważniejsza i złożona w porównaniu z nauczaniem innych przedmiotów. Na tym kursie ważną rolę odgrywa nie tylko wiedza i doświadczenie nauczyciela, ale także jego osobiste przekonania oraz przekonania filozoficzne, ideologiczne, polityczne, etyczne i estetyczne. I to trzeba podkreślić. Zrobimy to na przykładzie, który za punkt wyjścia przyjmuje wydarzenia, które mają miejsce w chwili pisania tych słów i są dobrze znane na całym świecie.

Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych uchylił konstytucyjne prawo kobiet do decydowania o sobie i swoim ciele w przypadku niechcianej ciąży oraz do aborcji. Prawo to obowiązywało od 1973 r., a w czerwcu 2022 r. zostało uchylone, pozwalając każdemu stanowi decydować, co będzie obowiązywać w każdym państwie.

Demokratyczni kongresmani, w tym prezydent Biden, mówili o 150-letnim odstępstwie i hańbie, podczas gdy Republikanie triumfowali. Kobiety wydawały się podzielone, a większość protestowała przeciwko tej decyzji. **Jak więc nauczyciel w amerykańskiej szkole będzie prowadził lekcję w tak podzielonej i niejednoznacznej sytuacji?** Co będzie argumentować jego klasa i uczniowie i jakie wnioski zostaną wyciągnięte?

Jasne jest więc tutaj, że przekonania polityczne i moralne, stanowisko ideologiczne nauczyciela będą miały wpływ na jego lekcję i odegrają kluczową rolę w tym, co będzie omawiane w klasie i w jakim kierunku będzie skierowana refleksja z uczniami. Jest to delikatna kwestia w przypadku nauczania w tradycyjnym lub innowacyjnym formacie nauczania proponowanym przez **HEDA**.

Kolejną drażliwą kwestią jest charakter nauczyciela i to, jak zareaguje na możliwe wyzwania:

- ✿ Czy odważy się otwarcie rozmawiać w klasie o tak drażliwych kwestiach? (Aborcja, wolność seksualna, posiadanie broni, prawa demokratyczne itp.)
- ✿ Czy nie będzie się bał w obliczu ryzyka skargi rodziców uczniów, którzy nie zgadzają się z lekcją i sposobem jej prowadzenia?
- ✿ Czy będzie skłonny narazić swoją pozycję i karierę z powodu ewentualnych skarg rodziców lub innych nauczycieli, a następnie organów nadzoru rządowego?
- ✿ Czy nie będzie się obawiał groźby kary ze strony osób, które się z tym nie zgadzają? (zawsze w związku z lekcją).

Pedagog a globalne środowisko społeczne

Prawa człowieka to szeroka dziedzina badań. Tym bardziej, że pompatyczne deklaracje polityczne i oficjalne dokumenty ograniczają się do pobożnych życzeń i działań często niezgodnych z ludzką naturą i praktykami. Zatem znaczna część tego, co nazywamy „prawami człowieka”, nie jest stosowana ani badana. Do tego należy dodać różne tradycje, religie, uprzedzenia, prawa, postawy i ideologie, w oparciu o które funkcjonują społeczeństwa ludzkie. Rzeczywiście, coś, co jest oczywiste (a zatem prawo podstawowe) w świecie zachodnim, wcale nie jest oczywiste w świecie muzułmańskim/arabskim. Tym bardziej, że prawo może obowiązywać i być ustanowione dla dużej części świata, podczas gdy dla reszty świata obowiązuje coś zupełnie odwrotnego.

Nauczyciel musi zatem znać i poważnie brać pod uwagę (poza przedmiotem nauczania) **ogólne środowisko społeczne, jego implikacje w różnych obszarach życia społecznego, a także to, kim są jego uczniowie wraz z otoczeniem społecznym i kulturowym np. skład swojej klasy.** Rzeczywiście, ten ostatni punkt nie jest bynajmniej oczywisty w warunkach powszechnej imigracji na całym świecie. Klasy wielokulturowe i wielojęzyczne są powszechnym zjawiskiem w Europie (i gdzie indziej), dlatego praca nauczyciela staje się bardziej złożona i wieloczynnikowa.

- ✿ Po której stronie dyskusji stanąć i jak pokierować rozmową?
- ✿ Co dokładnie zrobić z uczniami?
- ✿ Jakiej struktury i jakich wyborów dokona podczas swojej lekcji?
- ✿ Jakie pytania zadaje, które staną się punktami dyskusji w klasie?

Prawa człowieka we współczesnych społeczeństwach są atakowane ze wszystkich stron. Wydaje się paradoksem, że w naszej kulturze, która pod wieloma względami poczyniła ogromne postępy, następuje regres w zakresie praw człowieka, które powszechnie uważa się za oczywiste.

Uczniowie, czyli ogólnie rzecz biorąc, młodzi ludzie, mają jedno z największych możliwości, aby stać się świadomymi, aktywnymi obywatelami świata dzięki zaawansowanym, dobrze rozwiniętym i potężnym możliwościom edukacji o prawach człowieka. Młodzi ludzie powinni mieć poczucie, że wiedza/edukacja, którą otrzymują w nowoczesnych szkołach, uwzględnia prawa człowieka o ogromnym znaczeniu i że zarówno nauczyciele, jak i ich rówieśnicy (przyszli obywatele) promują równość, godność, szacunek, niedyskryminację i uczestnictwo.

Dla współczesnego pedagoga tworzenie i wspieranie środowiska uczenia się przyjaznego prawom człowieka, tj. środowiska, w którym można się uczyć, nauczać, praktykować, szanować i chronić prawa człowieka na co dzień, ma kluczowe znaczenie i główne zadanie. Nauczyciel, który w sposób świadomy i odpowiedzialny uczy przedmiotu Wychowanie Społeczne i Obywatelskie, powinien traktować ten przedmiot **jako ciekawą dziedzinę nauki**, która nie tylko formalnie uczy przedmiotu, ale także kultywuje u swoich uczniów postawy, umiejętności i zdolności, które świadomie promują szacunek i bronią praw człowieka.

HEDA proponuje i zachęca do angażującego procesu edukacyjnego z wykorzystaniem metod partycypacyjnych opartych na doświadczeniu, technik teatralnych, odgrywania ról, badań, refleksji, dyskusji i gier opartych na sztuce. Umożliwia nauczycielowi wcielenie się także w twórcę, stworzenie **ciekawej** atmosfery na zajęciach, rozmowę o: sztuce, wielkich osobistościach (intelektualiści, artyści, twórcy), wielkich dziełach sztuki, podejście psychologiczne, moralne i socjologiczne do współczesnego obywatela. W tym sensie nie tylko kształci uczniów, ale ponadto:

- ✿ Rozwija wyobraźnię i wrażliwość.
- ✿ Poszerza horyzonty.
- ✿ Wzbogaca osobistą krytykę człowieka i świata.
- ✿ Daje możliwość wykorzystania własnych doświadczeń i perspektyw oraz wypracowywania własnych, udokumentowanych wniosków i wyborów.

Prawa człowieka reprezentują szeroki system wartości, w stosunku, do którego każdy ma równe prawa i obowiązki. Uczniowie (przyszli obywatele) powinni zastanowić się

i nabyć umiejętności studiowania przykładów poprzez sztukę, aby stawić czoła współczesnym dylematom i rozwinąć wrażliwość na wezwanie ludzkości nawet w najbardziej ekstremalnych okolicznościach. Podejście to koncentruje się na człowieku i uznaje, że:

- ✿ Osoba jest medium i celem
- ✿ Ludzie są zarówno narzędziem, jak i rezultatem
- ✿ Każdy z nas może przyczynić się do stworzenia bardziej sprawiedliwego społeczeństwa, w którym ludzie będą mogli żyć, wspierać solidarność i szanować swoje prawa.

Metoda HEDA. Krok po kroku

Faza 1 – PRZED LEKCJĄ – PRZYGOTOWANIE

Krok 1

Specyfikacja i dobra znajomość przedmiotu, którego chce uczyć.

Prawa człowieka rzadko są proste i jednowymiarowe. W większości przypadków niosą ze sobą wiele szczegółów, wyjątki i gwiazdki. W tekstach pisanych o każdym z nich odnajdujemy ukryte szczegóły. Szczegóły, które odróżniają jeden przypadek od drugiego, dlatego też należy je wziąć pod uwagę. Zatem **nauczyciele poza oficjalnymi materiałami edukacyjnymi (podręcznikami, źródłami itp.) muszą przeprowadzić odpowiednie badania, aby uzyskać satysfakcjonującą wiedzę na temat przedmiotu (przedmiotu specjalnego, którego uczy się w klasie) i jego parametrów.**

- ✿ Co zawiera oficjalny materiał dydaktyczny?
- ✿ Co dzieje się w świecie zachodnim, a co na wschodzie?
- ✿ Czy istnieją różne cechy charakterystyczne poszczególnych klas społecznych?
- ✿ Co się dzieje w naszym kraju?
- ✿ Jaka jest sytuacja w naszym regionie?
- ✿ Jakie są różnice (jeśli w ogóle) pomiędzy codziennymi zwyczajami, a oficjalnymi prawami instytucjonalnymi.

Cechy te występują w różnych formach i nasileniu w zależności od kraju. W krajach Europy Północnej rozmowa nauczyciela na temat praw kobiet w jego szkole bardzo różni się od sytuacji w szkole na południu Europy, gdzie imigracja jest bardziej intensywna i zdecydowanie bardziej powszechna. A wiemy doskonale, że pozycja kobiety jest zupełnie inna w tradycji orientalnej niż w świecie zachodnim (nie mając na celu kultury wschodniej). Inna jest pozycja kobiety w Sztokholmie i inna na południu Europy. Prawo do noszenia broni w Grecji jest jasne i jednoznaczne. Jednak na terenach Krety obowiązują zwyczaje i tradycje i ostatecznie panują rzeczy (przy tolerancji władz państwowych), które nie są dozwolone w innych przypadkach i obszarach.

Krok 2

Wkład art. Badania i selekcja dzieła sztuki

W miarę oddalania się od tradycyjnej formy klasycznej edukacji (gdzie pedagodzy uczą, a uczniowie akceptują ich wypowiedzi), która w przypadku Edukacji Społecznej,

Obywatelskiej i praw ostatecznie pełni funkcję napomnienia (co powinniśmy robić, co jest dobre i dobrze robić i jak się zachowywać, aby nasze zachowanie było zgodne z prawem), związek pomiędzy tematem a sztuką musi być bezpośredni i natychmiastowy.

Dlatego nauczyciele muszą znaleźć i wybrać dzieło/dzieła sztuki, które da im możliwość poprowadzenia lekcji możliwie najskuteczniej dla dobra uczniów i poprowadzenia ich do pożądanego (i świadomego) rezultatu. Przez dzieło **sztuki** rozumiemy wytwór artystyczny dowolnej formy i rodzaju. Może to być scena (dialog, monolog, konkretna scena ze spektaklu), scena z filmu, obraz itp.

Do tego zadania nauczyciele mogą szukać:

- ✿ w tekstach teatralnych (międzynarodowych lub krajowych, klasycznych lub współczesnych),
- ✿ w literaturze klasycznej lub współczesnej,
- ✿ w tradycji popularnej/ludowej (pisanej lub ustnej, baśniach, mitach, legendach),
- ✿ w kinie, malarstwie itp.

W ramach ograniczonych marginesów czasowych lekcji nie możemy dogłębnie zbadać całego projektu, ponieważ wymagałoby to wielu lekcji. Kiedy więc mówimy o sztuce, mamy na myśli **utwór/część, która służy celowi lekcji**.

Spektakl, który będzie punktem wyjścia i czynnikiem wyzwalającym lekcję, **nie musi być istniejącym dziełem sztuki**. Nauczyciel nie musi jej szukać wśród nieskończonej liczby dzieł sztuki, światowej twórczości artystycznej, powstałych na przestrzeni lat. Można go pobrać z:

- ✿ Gazety codziennej,
- ✿ serwisów informacyjnych i wybieraj spośród ostatnich wydarzeń (tutaj nauczyciel wykorzystuje wiele funkcji teatru dokumentalnego i gazetowego, przekształcając proste wiadomości z wycinków z gazet w akcję teatralną).
- ✿ (Albo jeszcze lepiej) Wymyślić i stworzyć samemu tak, aby był oryginalny i całkowicie dostosowany do potrzeb kursu.

W tym ostatnim przypadku nie szukamy walorów literackich/teatralnych czy wartości artystycznych. Funkcjonalność projektu na lekcji wystarczy.

Każdy tekst wymyślony i stworzony przez nauczyciela jest w pełni satysfakcjonujący, jeśli dostarcza bodźców, które aktywizują uczniów, aby podążali za nim, grali, zastanawiali się, komentowali, dyskutowali i ostatecznie wyciągali wnioski.

Krok 3

Redakcja i kształtowanie dzieła/sceny/wyciągu

Jak już wspomniano, dzieła sztuki (w jakiegokolwiek formie) nie powstały po to, by pełnić funkcję narzędzi edukacyjnych. Ich celem i rolą jest oddziaływanie na psychikę. Mimo to „uczą” (to nie przypadek, że starożytni Grecy rozważali nauczanie prezentacji starożytnych dzieł dramatycznych w starożytnych teatrach). Mają wiele ważnych wiadomości do przekazania. Przekazy społecznościowe, które zawierają kwintesencję ludzkich wartości. Te przesłania muszą być podkreślane i promowane przez nauczyciela, który chce przestrzegać i stosować metodologię **HEDA**. Dlatego nauczyciel powinien ingerować i interweniować w wybrany projekt i dostosowywać go tak, aby osiągnął swój cel. Taki proces jest całkowicie uzasadniony, ponieważ zgodziliśmy się na włączenie sztuki do procesu uczenia się. **W ten sposób sztuka „zaakceptowała” fakt, że tutaj główną rolę odgrywa edukacja i wiedza, a nie rozrywka.** Nauczyciel zatem wybierając dzieło plastyczne (teatr, film, opowiadanie, baśń, mit itp.) może i powinien je w pewnym stopniu kształtować, aby następnie móc pracować z uczniami doświadczalnie, nad konkretny temat. Przedmiotem tym jest w naszym przypadku prawo polityczne i społeczne w rozumieniu podręcznikowym. Dzięki prostej i jasnej ścieżce, którą będzie podążał nauczyciel, grafika zostanie zaoferowana do empirycznego procesu podczas lekcji.

W przypadku sceny ze spektaklu nauczyciel może:

- ✳ Przetłumaczyć/dostosować odpowiednio tekst
- ✳ Podkreślić i podkreślić punkty służące lekcji i jej celom
- ✳ Pominąć fragmenty nieistotne dla celów lekcji.

Następnie fragment ten zostanie przekazany uczniom i przećwiczony/„**doświadczony**”, gdyż uczniowie zostaną poproszeni o przedstawienie go, a następnie omówienie go, skomentowanie poszczególnych jego punktów. Tekst, który ukształtuje nauczyciel, powinien umożliwić uczestnictwo jak największej liczbie uczniów. **Klasa powinna działać zespołowo.** W przypadku pracy plastycznej (malarstwo, patrz s. 30) skupia się na detalu stołu, który jednocześnie służy jej lekcji. Detal ten ma charakter artystyczny i oczywiście statyczny, gdyż może jednak przekształcić się w „zabawę” (prezentację), jeśli nauczyciel (a jeszcze lepiej) sami uczniowie zechcą „ułożyć” słowa, napisać dialog pomiędzy podmiotami przedstawionymi w tabeli, a następnie go zaprezentować/przeżyć.

Krok 4

Podkreślenie i zdefiniowanie punktów dyskusji

Wybrane dzieło sztuki (fragment) poprzez rozwijające się dialogi przedstawia osoby, relacje międzyludzkie, dramatyczne konflikty.

Główni bohaterowie:

☀ Są symbolicznymi, **znaczącymi i żywymi ważnymi momentami**, które są nam przedstawiane (pisarze pomijają nieistotne momenty codziennego życia danej osoby: nigdy nie zobaczymy osoby kaszlącej z powodu zadławienia. Zobaczymy, jak kaszle, ponieważ ma gruźlicę).

☀ **Miej ważne rzeczy do omówienia** i ważne pytania, na które musisz odpowiedzieć.

☀ **Przedstaw i podaj ważne argumenty** na poparcie swojego stanowiska.

☀ **Wyciągnij ważne wnioski**, które w przypadku klasyki nie dotyczą tylko bohaterów, ale nas wszystkich. Nauczyciel, który wybrał scenę na przykład z klasycznego przedstawienia, który następnie **interweniował**, wprowadzając pewne zmiany, również musi wskazać te pytania, a następnie pozycje bohaterów, ich argumenty i jasno sformułować pytania:

☀ Pytania wyjaśniające wypowiedzi/stanowiska Teatr FORUM*.

☀ Pytania prowokujące do dialogu, odpowiedzi i sformułowań.

☀ Pytania, które prowokują i stymulują debatę oraz prowokują reakcje i stymulują opinie/opinie/punkty widzenia ze strony uczniów.

☀ Pytania te będą tematami, na których nauczyciel jako facylitator/mediator będzie się głównie skupiał podczas swoich lekcji, aby sprowokować dyskusję i debatę w celu wyciągnięcia wniosków.

☀ Wnioski te mają charakter dynamiczny, a nie statyczny. Oznacza to, że zachęcają do zachowań podobnych (ze strony uczniów), kształtując ich postawę społeczną i relacje w późniejszym życiu.

** Cechą charakterystyczną **teatru FORUM** jest interpolacja dialogów pomiędzy publicznością i aktorami. Interwencje rozpoczynające się od pytań i prowokujące do odpowiedzi i dyskusji, przerywające akcję w odpowiednich momentach.*

Krok 5

Specyfikacja tematyki w uczniach i ze studentami

Pierwszą rzeczą, którą nauczyciel musi zrobić w klasie z uczniami, jest określenie i zdefiniowanie tematu, którym będzie się zajmować klasa (które prawa społeczne lub polityczne zostaną zbadane). (Zrobimy to tutaj bardzo szybko na przykładzie poruszonego wcześniej z tragedii Eurypidesa ECUBA oraz w scenie Hecuba-Polymestor-Chorus. W poniższym studium przypadku robimy to bardzo szczegółowo).
Np:

Nauczyciel: „Dzisiaj zajmiemy się kwestią sprawiedliwości społecznej”. Często jest tak, że ludzie biorą prawo w swoje ręce, ignorują prawa i instytucje i samodzielnie wymierzają sprawiedliwość, karząc innych, którzy ich zdaniem w ten czy inny sposób wyrządzili im krzywdę. Czy to jest poprawne?

- ✿ Pytania, które pobudzają do dyskusji:
- ✿ Czy we współczesnych nowoczesnych demokracjach pojęcie sprawiedliwości (i niesprawiedliwości) jest precyzyjnie zdefiniowane?
- ✿ Czy sprawiedliwość zostaje przyznana na żądanie obywatela?
- ✿ Czy każdy indywidualnie ma prawo wymierzać sprawiedliwość i karać zgodnie ze swoimi zasadami, przekonaniem i interesami, czy też należy zwrócić się do oficjalnych władz i instytucji? (Z przepisami prawa oraz sformułowanymi prawami i obowiązkami)
- ✿ Czy obywatel ma prawo występować przed sądem w związku ze sprawą/problemem, przed którym stoi w swojej relacji z inną osobą lub podmiotem? (Mówimy podmiot, ponieważ może to wiązać się ze sporem z państwem lub organem publicznym).
- ✿ Czy sąd powinien zająć się tą sprawą sprawiedliwie?
- ✿ Czy wszyscy są równi wobec władzy sądowniczej i tak samo sążeni?

Krok 6

Nie mówmy tego słowami – zagrajmy

Nauczyciel rozdaje uczniom wybrane przez siebie i przygotowane zajęcie tekst/scenę teatralną. W kilku słowach dokonuje wprowadzenia i opisuje: **O co chodzi?** Czy jest to fragment/scena ze sztuki teatralnej, filmu, obrazu itp. **Jaki fragment lub scenę wybrał i skąd został zaczerpnięty?** W którym momencie w ogólnej strukturze spektaklu się znaleźliśmy? **Jaka jest fabuła opowieści, mit, bohaterowie, relacje i konflikty?** Aby uczniowie zrozumieli i umieścili dany fragment w fikcyjnym kontekście/ramie fikcyjnej.

Następnie następuje pierwsze odczytanie ekstraktu.

Krok 7

Pierwsze czytanie tekstu

Nauczyciel czyta ten fragment/fragment. W ten sposób pierwsze wrażenia uczniów wynikają z dobrej lektury nauczyciela, który po przepracowaniu tekstu wie, gdzie „wyciąć”, gdzie wziąć oddech, sygnalizuje znaki interpunkcyjne. Do lektury dobrze jest mieć kilka pierwszych elementów akcentowania (głos, emocja, pokazanie, gdzie pytać, gdzie podziwiać, gdzie winić, gdzie usprawiedliwiać itp.) podczas redagowania ról postaci.

Po zakończeniu nauczyciel podaje: **Inne informacje dotyczące autora i ram czasowych, warunków, w jakich została napisana, oraz wszystko inne, co będzie przydatne na lekcji.** Dokonując krótkiej „ucieczki” od kontekstu praw społecznych, nauczyciel porusza zagadnienia plastyczne, formę pisarską, treść itp.

Pierwsze podejście – dyskusja z uczniami:

1. Jaki jest sens przedstawienia (sceny/fragmentu)?

2. Kim są bohaterowie? Omówienie i opis postaci. Z pomocą nauczyciela dyskusja na temat bohaterów doprowadzi do zrozumienia przez uczniów ich szczególnych cech, ukrytych intencji i tym samym przejścia do kolejnego etapu (krok 8) w podobnym odczytaniu (podstawowy spektakl interpretacyjny).

Uczniowie w akcji – nauczyciel w roli „dyrektora”

Nauczyciel przydziela role, a następnie uczniowie czytają swoje wersety. Jak wskazaliśmy w **kroku 3**, nauczyciel zadbał o to, aby tekst dawał możliwość udziału jak największej liczbie uczniów. W ten sposób zainteresowanie jest podtrzymywane przez wszystkich, a klasa pracuje w grupie. To naturalne, że pierwsze czytanie przez uczniów nie będzie zadowalające. Dlatego nauczyciel dokonuje niezbędnych poprawek i adaptacji, a lekturę powtarza aż do momentu, w którym wynik będzie jasny i jednoznaczny dla dalszej dyskusji, pytań i kwestii, które zostaną poruszone, a także wniosków, jakie zostaną wyciągnięte. pociągnięty.

A co jeśli punktem wyjścia lekcji nie jest znany lub wymyślony scenariusz teatralny, napisany przez nauczyciela? A jeśli jest to bodziec wzrokowy z obrazu? (Sprawa ta została wystarczająco opisana na s. 42). Można jednak powiedzieć, że brak tekstu i obecność statycznego obrazu nie jest przeszkodą. Przeciwnie! Daje to inne możliwości zarówno nauczycielowi, jak i całej klasie, poszerzenia wiedzy i doświadczenia w innych dziedzinach oraz wzbogacenia ich wiedzy i doświadczenia. Mówimy jednak, że brak tekstu i obecność statycznego obrazu nie są przeszkodą. Przeciwnie! Daje to inne możliwości zarówno nauczycielowi, jak i uczniom, poszerzania wiedzy i doświadczenia w innych dziedzinach oraz wzbogacania ich wiedzy i doświadczenia. Obraz jest wydarzeniem statycznym, a stawką według metody zaproponowanej przez HEDA jest akcja. Aktywność w obrazie może nie istnieć na pierwszym poziomie, ale sugeruje się, że odbywa się w podświadomości obrazu. W tym przypadku staramy się przejść od statycznej migawki wizualnej do akcji i rozwijać naszą lekcję zgodnie z poprzednimi i kolejnymi krokami zaproponowanymi przez HEDA. Jak więc przejść od statycznego obrazu do akcji? (czyli rozum, ruch, relacje i dramatyczne konflikty).

Nauczyciel najpierw wybiera **obraz antropocentryczny**. Obraz, który dokładnie odzwierciedla relacje poprzez postawy i ekspresję osób, które przedstawia. Dzięki temu klasa może analizować wyraz i emocje twarzy, a następnie uzupełniać ilustrowaną postawę ludzi ruchem. Nie powinno dziwić, że w obu przypadkach nauczyciel pełni w pewnym stopniu rolę reżysera/organizatora, którego ostatecznym celem jest podejście do omawianej tematyki. Jest to zarówno nieuniknione, jak i pożądane. Jedyną różnicą jest to, że jako „reżyser” nie zwraca uwagi na efekt estetyczny (dobra gra aktorska i gra aktorów), ale na efekt pedagogiczno-edukacyjny. Nie chodzi o to, aby uczniowie dobrze odegrali swoje role, ale o to, aby przekazać tekst w taki sposób, aby zadawane były pytania, a dyskusja toczyła się dalej, co podniosłoby świadomość uczniów jako młodych obywateli. **W tym sensie nauczyciel zachęca uczniów do kilkukrotnego powtórzenia czytania/odtworzenia tekstu, aby w pełni ukazać cechy charakterystyczne bohaterów i ich relacje, jak wspomniano w kroku 7 (punkty 1, 2).**

Krok 9

Uczniowie w działaniu – nauczyciel prowadzi dyskusję

Kiedy więc prezentacja tekstu/przedstawienia osiągnie zadowalający poziom (a stanie się to za namową nauczyciela i po 4-5 próbach „odtworzenia” fragmentu), nauczyciel pełniąc rolę mediatora, przerywa w wybranych punktach i rozpoczyna dyskusję od stopniowego poruszania zagadnień, które zidentyfikował w kroku **4 (spektakl teatralny FORUM)**. Odbywa się to równoległe z akcją. W wybranych punktach nauczyciel zatrzymuje akcję i zachęca do komentarzy i dyskusji:

- ☀ Co się dokładnie dzieje?
- ☀ Jakie relacje ulegają rozwikłaniu?
- ☀ Jakie cechy prezentują bohaterowie?
- ☀ Jak wyglądają postacie?
- ☀ O co chodzi pomiędzy bohaterami? (w dyskusji, uzasadnianiu itp.)
- ☀ Co twierdzą bohaterowie i w jaki sposób to twierdzą (kto może być przeciwstawną stroną lub zwykłym rozmówcą)?
- ☀ Jakie są ich argumenty i jak je wyrażają?
- ☀ Gdzie jest dobro i sprawiedliwość?

Pytania i kwestie do omówienia będą się różnić w zależności od lekcji i będą zależeć od konkretnego tematu/przedmiotu wybranego w ramach kursu edukacji społecznej i obywatelskiej na podstawie wybranego tekstu/fragmentu/pracy plastycznej i wielu innych czynników określonych przez nauczyciela.

Krok 10

Uczniowie w zespółach Akcja-Wsparcie i Argumenty -Debata

---

nauczyciel dzieli klasę na grupy. Każda z nich pełni określoną rolę. Jeśli z przedstawienia teatralnego wyłonią się różne, przeciwstawne, sprzeczne stanowiska/poglądy/aspiracje, można je wykorzystać jako podstawę argumentacji. Każda grupa zobowiązuje się do wspierania i ugruntowywania tych poglądów, wspierając je najlepiej jak to możliwe (mikrokosmos). Konieczne jest, aby zespoły przeprowadziły szybki i niewielki research źródeł (Google i klasycznych źródeł pisanych), aby pozyskać i wzmocnić argumenty, które pozwolą im poprzeć ich punkt widzenia i zapewnić solidną podstawę dla swoich argumentów. (Cecha teatru dokumentalnego). W ten sposób dzielą pola badawcze, a następnie badania, aby w końcu zebrać dane i informacje. Elementy te należy przetworzyć, aby ostatecznie stały się argumentami zdolnymi przeciwstawić się przeciwstawnemu punktowi widzenia w toczącej się bezpośrednio po niej debacie. Organizuje się zatem jedną lub więcej debat, w których obie (lub większość) strony wspierają swój punkt widzenia argumentami wykraczającymi poza to, co jest obecne,

widoczne lub sugerowane w tekście i akcji teatralnej. W ten sposób organizuje się jedną lub więcej debat z obiema (lub większą liczbą) stron, aby poprzeć ich stanowisko argumentami wykraczającymi poza to, co jest obecne, widoczne lub sugerowane w tekście i akcji teatralnej. Naturalna, logiczna sekwencja od **kroku 5** (gdzie nauczyciel przekazał klasie materiał/scenariusz) do kroku 10 sprawia, że uczniowie zdobywają opinię na temat omawianej kwestii, a ponadto zgłaszają sugestie dotyczące:

- ✿ Co jest słuszne i sprawiedliwe?
- ✿ Kto ma rację, a kto bardziej niesprawiedliwy?
- ✿ Co byłoby idealną rzeczą do zrobienia we współczesnym cywilizowanym społeczeństwie?
- ✿ Jakie relacje gwarantują dobre, szczęśliwe współistnienie w cywilizowanym społeczeństwie?

Klasa mogłaby nawet stworzyć „nowe prawa”, które mogłyby istnieć w preferowanym idealnym społeczeństwie. Nie do wdrożenia, ale do zakończenia procesu kształtowania opinii i debaty wśród uczniów. **Lekcja ta nosi w sobie cechy mało znanego rodzaju teatru, zwanego teatrem legislacyjnym.**

OCENA

Na ostatnim etapie nauczyciel i uczniowie spędzają trochę czasu na ocenie lekcji i procesu. Daje to możliwość oceny procesu lekcji jako całości i na poszczególnych jego etapach pod kątem:

- ✿ Temat.
- ✿ Jego podejście.
- ✿ Wybór tekstu/wyciągu i czy spełnił on swój cel.
- ✿ Cel lekcji.
- ✿ Sposób, w jaki to zostało wdrożone.
- ✿ Wnioski końcowe i wyniki. itp.

Te skutki dla uczniów nie mogą być mierzone tylko w tym konkretnym momencie, ale w dłuższym okresie czasu. Ponieważ ostatecznym celem kursu było kształtowanie sumień i postaw opartych na ideałach i wartościach demokratycznych, rezultaty te będą widoczne później w ciągu życia. Zatem nie mierzy się ich tylko tym, co zostało powiedziane w dyskusji po lekcji, ale ocena uwzględnia także uczucia ucznia i jego świat emocjonalny w trakcie i po lekcji (być może długo po niej). Ta bardziej złożona ocena sprawi, że lekcja będzie lepsza na przyszłych zajęciach, a uczniowie i nauczyciel będą bardziej kompetentni w swoich rolach.

Przykład zastosowania metody HEDA Studium przypadku

Studium przypadku, które analizujemy, zostało zaczerpnięte z greckiego podręcznika używanego w greckiej szkole średniej – klasa 3. Część A Sekcja 1 CZŁOWIEK I SPOŁECZEŃSTWO – Rozdział 2 – Grupy społeczne, Dyskryminacja i charakterystyka grup społecznych (na temat kultury) i różnice społeczne pomiędzy społeczeństwami różnych kultur), uprzedzenia i dyskryminacja grupowa.

Uchodźca, cudzoziemiec, imigrant: przyjaciel czy wróg?

W prezentowanym przez nas przykładzie będziemy postępować zgodnie z etapami metodologii zaproponowanej w projekcie HEDA, aby ułatwić zrozumienie: metody, oryginalnego podejścia oraz znaczenia jego przyjęcia i zastosowania przez nauczycieli w klasie. Jako przykład posługujemy się tematem kryzysu imigracyjno-uchodźczego. Ten sam temat wykorzystujemy w poniższym studium przypadku, którego punktem wyjścia jest obraz (podpowiedź wizualna), będący punktem wyjścia do motywacji.

KROK 1 – Imigracja – kryzys uchodźczy (imigrant – cudzoziemiec)

Nauczyciel będzie omawiał w klasie temat kryzysu imigracyjnego/uchodźczego.

PODEJŚCIE ZACHOWANIA OBYWATELSKIEGO

Definicja ogólna – I faza podejścia (przygotowanie przed lekcją)

Tematy **różnorodności, rasizmu i zachowań faszystowskich** pojawiły się w ostatnich latach wraz ze wzrostem kryzysu imigracyjnego i uchodźczego, mniej więcej w całej Europie. Obywatel europejski miał poczucie, że niektórym rzeczom uznawanym za oczywiste i nabytym przez dziesięciolecia grozi utrata. Kryzys pojawił się z grubsza w dwóch fazach:

- a. wraz z upadkiem reżimów istniejącego socjalizmu oraz
- b. z obecną sytuacją i wojnami na Bliskim Wschodzie (Syria, Palestyna, Afganistan) i Afryce.

W Europie obywatele, którzy nie mieli wcześniej żadnych cech rasistowskich w swoim zachowaniu, znajdujący się pod spektrum strachu, są bardzo podejrzliwi w stosunku do „obcokrajowców”, którzy przybyli do miast, na dzielnice i przed ich domy i nie tylko zdystansowali się, ale nabrali rasistowskich postaw, nienawiści należące do mentalności i ideologii faszystowskich.

W krajach południa problem był i jest ogromny ze względu na masy zdesperowanych uchodźców przedostających się nielegalnie do Grecji i Włoch z Turcji i Afryki Północnej. W Europie Środkowej i Północnej zjawisko to wydaje się być łagodniejsze, a problemy mniejsze.

2. faza przygotowań

Nauczyciel szczegółowo podchodzi (przygotowuje) do tematu

- Co zawiera oficjalny materiał dydaktyczny?
- Co dzieje się w świecie zachodnim i co dzieje się w świecie wschodnim przy różnych uprzedzeniach religijnych, różnych postawach, tradycjach kulturowych i moralnych?
- Czy istnieją różnice w cechach charakterystycznych pomiędzy klasami społecznymi?
- Co dzieje się w kraju nauczyciela?
- Co dzieje się w jego regionie? (w klasie, nastawienie uczniów i rodziców itp.).

KROK 2   Znalezienie dzieła sztuki

(teatru, malarstwa, sceny z filmu itp.)

W toku edukacji społecznej i obywatelskiej (edukacja obywatelska) według metodologii zaproponowanej w projekcie **HEDA** :

1. Można by tu posłużyć się (między innymi) przypadkiem Midei (z tragedii Eurypidesa Mideia), która sama będąc „cudzoziemką”, gdyż ma królewskie pochodzenie z Kolchidy, przybywa do Grecji motywowana miłością do Jazona. Po latach i urodzeniu dwójki dzieci Jason wypędza ją, a ona po raz drugi zostaje zbiegiem i bezdomną.

---

2. Nauczyciel może zaczerpnąć wstęp i prolog z obrazu. Po dyskusji i wypowiedzi uczniów nauczyciel może przejść do fragmentu tekstu zabawy. W przypadku MIDEII obrazów przedstawiających tragiczną bohaterkę jest zbyt wiele. (patrz znany obraz Fredericka Sandysa).

KROK 3 Projekt materiału artystycznego

Nauczyciel wybiera (w naszym przykładzie) fragment sceny, w której pojawia się Aegeus, król Aten, rozmawia z Mideią i obiecuje jej dom po tym, jak Kreon i Jazon wypędzają ją z Koryntu. We fragmencie, którego używamy jako modelu i przykładu naszej metodologii, dokonano cięć i zmian, jak wskazano w kroku 3. Chórowi nadano także wersety, aby zapewnić udział większej liczby uczniów w zajęciach. Działania adaptacyjne, jakie może podjąć nauczyciel prowadzący wspomnianą lekcję, są w pełni legalne i uzasadnione.

Tematów dyskusji jest wiele i zależą one od: lekcji i tego, na jakich tematach nauczyciel chce się skupić, na czym nauczyciel kładzie większy nacisk itp.

KROK 4 – Ciekawe miejsca i dyskusja na zajęciach (krok 5)

Nauczyciel zadaje konkretne pytania i przedstawia uczniom punkty do dyskusji, gdy będzie je podnosił w klasie, aby zebrać opinie i poglądy uczniów i omówić je w kontekście lekcji.

Punkty zainteresowania i dyskusje są wymienione w drugiej kolumnie tekstu. Punkty te, choć nie są przypadkowe, mogą być różne, mniej więcej w zależności od lekcji i formatu, jaki nauczyciel chce jej nadać. Jest oczywiste, że w przypadku tak intensywnego i delikatnego tematu lekcja prowadzona przez nauczyciela w kraju Europy Środkowej lub Północnej będzie się różnić od lekcji prowadzonej w szkole na Południu Europy.

KROK 5 – Na zajęciach

Nauczyciel wprowadza w temat, który będzie omawiany na zajęciach:

Jaki powinien być nasz stosunek do ludzi, ludzi zdesperowanych, których różne okoliczności polityczne, wojna i zamieszanie zmuszają do opuszczenia ojczyzny i domów i przybycia do naszego kraju, prosząc o nowe życie z dala od sytuacji zagrażających życiu.

- ✿ Czy mają prawa?
- ✿ Jeśli tak, to jakie?
- ✿ Co stwierdzają oficjalne zapisy, traktaty i jaki jest nasz osobisty stosunek i zachowanie wobec nich?

KROK 6 – Działalność artystyczna

Nauczyciel rozdaje uczniom wybrany fragment (w naszym przykładzie z Midei)

- ✿ Dokonuje wprowadzenia i opisuje w kilku słowach, o co chodzi.
  - ✿ Który fragment-scenę wybrał i skąd ją zaczerpnął.
  - ✿ Jaka jest fabuła spektaklu, mit, bohaterowie, relacje i konflikty.
- Aby uczniowie mogli zrozumieć i umieścić ten fragment w fikcyjnym kontekście oraz powiązać go z wybranym tematem, do którego należą: **imigracja, uchodźstwo, kryzys, postawa imigranta i traktowanie obcego.**

KROK 7 – Scena, zagrajmy (pierwsze podejście do tekstu, analiza)

Następnie wchodzi w proces teatralny (odgrywanie ról).

Następuje pierwsze czytanie fragmentu, najpierw przez nauczyciela (z powodów wymienionych wcześniej), a potem pierwsza dyskusja na temat spektaklu, akcji, fabuły, bohaterów i tego, co starają się osiągnąć, co chce poeta opowiedz nam o znaczeniach, jakie wyływają z akcji, ich związkach i konfliktach. W jaki sposób poeta w sposób symboliczny i wykorzystując mity z mitologii, adaptując je według własnego uznania, chce poruszyć problemy swoich czasów. Nauczyciel robi to samo na potrzeby lekcji.

KROK 8 – Procedura „próby”.

Następnie nauczyciel rozdziela role. Podział ról odbywa się z pedagogicznego, a nie teatralnego punktu widzenia¹ i jako „reżyser” nauczyciel wprowadza pewne uwagi, poprawki dla lepszego zrozumienia znaczeń w odniesieniu do lekcji, a nie dla lepszego estetycznie przedstawienia lub interpretacji ze strony uczniów. Dlatego fragment jest krótki (4 minuty czytania). Do refrenu dodano także słowa, aby aktywnie zaangażować jak największą liczbę uczniów i zapewnić zaangażowanie całej klasy (15 uczniów) w zajęcia.²

1. Nauczyciel może przydzielać role według kryteriów wynikających ze składu klasy. Na przykład może przypisać rolę uczniowi wykazującemu introwertyczne zachowanie, aby pomógł mu nawiązywać kontakty towarzyskie i komunikować się z innymi, uczniowi, który wypowiadał się przeciwko imigrantom i uchodźcom, a nie osobie, która będzie odgrywać rolę lepszą.

2. Alternatywne metody nauczania oparte na doświadczeniu mają konsekwencje wykraczające poza zrozumienie lekcji i omawianego przedmiotu. Poprzez sztukę uczniowie zapoznają się z zagadnieniami artystycznymi, ćwiczą i odkrywają swoje zdolności, nawiązują kontakty towarzyskie i współpracują w grupie.

CYTAT z tragedii Eurypidesa Mideia

(W pierwszej kolumnie podajemy dialog, w drugiej komentarze dotyczące zagadnień do omówienia. Numeracja wskazuje punkty, w których nauczyciel będzie przerywał i dyskutował (cecha teatru FORUM))

- AEGAS** 1 ➔ Pozdrawiam, Mideia. Dobrze cię widzieć.
- MIDEJA** 1 ➔ Pozdrawiam Cię również, Aegeusie. Jak trafiłeś na naszą ziemię? Skąd pochodzisz?
- AEGEAS** Pochodzę ze świętej świątyni wyroczni w Delfach.
- MIDEIA** Dlaczego udałeś się do pępka ziemi?
- AEGEAS** Chciałem wiedzieć, w jaki sposób ja również mogę mieć dzieci i potomstwo.
- MIDEIA** Na litość boską, czy do tej pory spędziłeś życie bez dzieci?
- CHÓR** Los i bogowie decydują o losie śmiertelników.
- AEGEAS** Rzeczywiście. Tak zarządził los i bogowie. Ale dlaczego królował twój wygląd i twoje oblicze? Co sprawia, że jesteś taki nieszczęśliwy?
- MIDEIA** Zostałem skrzywdzony przez Kreona 1 ➔ króla, a mój mąż Jazon się zgadza, chociaż nigdy go nie skrzywdziłam.
- AEGEAS** Co robi? Mówić otwarcie.
- MIDEIA** On wypędza mnie na wygnanie, wypychając mnie z dala od Koryntu. 2 ➔ 2 a ➔
- CHÓR** Nie ma większej szkody dla obywatela.
- CHÓR** Z domu, z kraju przeznaczonego na wygnanie.
- AEGEAS** Och, wielkie zło okazało się, że jesteś biedny i nieszczęśliwy.
- AEGEAS** Nie ma lepszego.
- MIDEIA** Zlituj się nade mną w moim nieszczęściu. Nie pozwól mi zostać wygnanym bez przyjaciela. Przyjmij mnie jako błagającego w swoim domu, swoją ojczyznę. Jeśli mnie przyjmiesz, niech więc bogowie odpowiedzą na twoje pragnienia mieć dzieci. Obyś umarł jako szczęśliwy człowiek. 3 ➔ Nawet nie wiesz, jakim jesteś szczęściarzem, że mnie tu znalazłeś. Zakończę twoją bezdzietność. Wiem, jakie leki należy stosować, i mogę pomóc ci mieć wiele dzieci.
- AEGEAS** , chciałbym wyświadczyć Ci tę przystupę z wielu powodów. Po pierwsze, są bogowie , 4 ➔ Następnie dla dzieci, które, jak mówisz, spłodzę.
- CHÓR** **To sprawiedliwe, że kiedy przynosisz komuś korzyść, odnosisz korzyść.**
- AEGEAS** Oto, co zrobię. Jeśli dotrzesz do mojego kraju, postaram się traktować cię jak gościa zagranicznego – tak właśnie uważam.

MOŻLIWE TEMATY DYSKUSJI

1 ➔ Tekst/fragment teatralny nieuchronnie, niemal zawsze, funkcjonuje symbolicznie. Osoby i sytuacje są przypadkowe i znaczące. Nauczyciel musi więc wskazać ich interpretacje i znaczenia.

M idea = uchodźca

A Aegeas = oficjalny przedstawiciel kraju goszczącego

Kreon i Iason = to państwo/rząd zmusza imigranta/uchodźcę do opuszczenia kraju i jego domu.

Przysięgi = spisane prawa i instytucje, które stoją na straży sprawiedliwości i gwarantują przestrzeganie umów

PYTANIA- TEMATY DYSKUSJI

2 ➔ Jakie są powody, dla których ludzie masowo opuszczają swój kraj?

A . Imigracja

B. _ Schronisko dla uchodźców

Jaka jest różnica między 2?

2 α ➔?Kto jest ucieczką, kto imigrantem?

Jaka jest ich różnica?

(Konwencja Genewska z 1951 r. i odpowiednie organizacje międzynarodowe – patrz <https://rm.coe.int/-/168075b8b2>)

3 ➔ Uchodźca czy imigrant jest uciekinierem, współczesnym suplikantem.

PYTANIA- TEMATY DYSKUSJI

Jakie są jego/jej potrzeby?

Czego on/ona chce?

Na co on/ona ma nadzieję?

Przybywając do obcego kraju, ma nadzieję i prosi o azyl, aby zapewnić swoim dzieciom lepsze życie, schronienie, żywność i edukację.

4 ➔ Egeas wzywa bogów.

PYTANIA- TEMATY DYSKUSJI

Czy religia jest powodem, dla którego ktoś zostaje uchodźcą?

Czy religia chroni Cię w kraju pochodzenia?

Czy chroni Cię w kraju goszczącym?

Jakie różnice i konflikty wynikają z różnych religii, gdy tradycje i kultury spotykają się?

Ale Medeo, dam ci uczciwe ostrzeżenie:
nie będę knuł spisku, by cię wydostać z Koryntu.
Jeśli uda ci się dotrzeć do mojego domu samodzielnie,
możesz tam pozostać bezpiecznie. Bądź pewien –
nie oddam cię nikomu.
Ale musisz sam stąd uciec.

CHÓR **Ale dlaczego podjąłeś taką decyzję?**

CHÓR Doprawdy, nie rozumiem, co mówisz.

CHORUS Co na tym zyskasz ?

CHÓR **Wyjaśnij się jasno!**

AEGEAS Nie chcę, żeby moi przyjaciele mieli do mnie pretensje i obwiniali, że cię zabrałem .

CHÓR **Teraz rozumiem, co dokładnie oznaczają Twoje słowa.**

MIDEIA Nie mam nic przeciwko. Jeśli mógłbyś mi to obiecać, wyświadczysz mi tyle dobra, ile możesz. 5➡

AEGEAS , przysięgam i na bogów, obiecuję, że w moim domu znajdziesz schronienie, a ja będę cię chronić. Nie ufasz mi?

MIDEIA Ufam ci · Ale ród Peliasów mnie nie lubi, podobnie jak dom Kreona. Jeśli teraz zwiążesz się obietnicą, nie wydasz mnie, gdy przyjdą i będą chcieli usunąć mnie z twojego kraju.

CHÓR **Przysięga dotrzymana.**

CHÓR **Bogowie go strzegą, a śmiertelnicy szanują.**

MIDEIA Jeśli użyjesz słów, a nie przeklinasz bogów, możesz zostać ich przyjacielem, a następnie spełnić ich żądania polityczne 6➡

CHÓR **Słowa są jak ptaki, latają i uciekają w jednej chwili.**

CHÓR Zainteresowania i polityka mogą się zmienić.

MIDEIA Możesz spełnić ich żądania polityczne. Ja nie mam władzy, podczas gdy oni ją mają

AEGEAS To, co właśnie powiedziałeś, jest bardzo sprytne. W porządku, jeśli tego właśnie chcesz, nie jestem przeciwny zrobieniu tego, czego ode mnie oczekujesz. Twoja propozycja daje mi pewne bezpieczeństwo. Mogę pokazać wrogom wobec ciebie, że mam dobrą wymówkę. Dzięki temu Twoja pozycja będzie bezpieczniejsza. Wskaż mi bogów, na których mam przysięgać.

MIDEIA Przysięgnij na równinę Ziemi,
na Heliosa,
ojca mojego ojca, na rodzinę
bogów,
na nich wszystkich razem 7➡

5➡ **Mideia, cudzoziemiec pragnie gwarancji jakości swojego życia.**

PYTANIA- TEMATY DYSKUSJI

Czy w kraju goszczącym będzie bezpiecznie?

Czy będzie chroniony przez prawo, tak jak wszyscy obywatele?

Czy będzie miał takie same prawa?

Czy to słuszne, aby miał takie same prawa i był szanowany jako istota ludzka, czy też będzie obywatelem drugiej kategorii?

6➡ PYTANIA- TEMATY DYSKUSJI

Mideia mówi o polityce. A polityka/polityka zmieniają się wraz ze zmianą polityków. Aegeus jako jednostka (jak każdy przedstawiciel władzy) może i ma jak najlepsze intencje, jednak jako głowa państwa, jako polityk podlega naciskom i funkcjonuje pod rządami innych okoliczności i warunków.

Czy zatem obietnice, porozumienia i traktaty są przestrzegane lub korygowane przy najmniejszej zmianie sytuacji, interesów politycznych i sił politycznych?

Mideia, uchodźczyni, nie chce być centrum i punktem ogniskowym każdej gry politycznej, nie chce być wyzyskiwana i na jej koszt być przedmiotem negocjacji i targów politycznych. (Patrz kryzys uchodźczy i Erdogan).

7➡ **Mideia odwołuje się do wartości, praw i tradycji, które są szanowane przez wszystkich, niezależnie od zmieniających się przekonań politycznych.**

AEGEAS Powiedz mi, co mam przysiąc, że zrobię, a czego nie.

MIDEIA Nigdy nie wyrzucaj mnie ze swojego kraju ponieważ jestem obcokrajowcem, bez kraju i bez religii. 8 ➡ A jeśli jakiś mój wróg zapyta cię, czy może mnie zdjąć, nie zgodzisz się, nie póki jeszcze żyjesz.

AEGAS 9 ➡ Przysięgam.
Na Ziemię, na święte światło Heliosa,
na wszystkich bogów, zrobię to, co właśnie usłyszałem.

MIDEIA To dobrze. A jeśli to zdradzisz obiecuję, co się wtedy z tobą stanie? 10 ➡

AEGEAS Obym zatem poniósł karę, jaka spada na ludzi profanujących.

MIDEIA Wszystko w porządku. A teraz idź w spokoju. Przybędę do waszego miasta tak szybko, jak będę mógł, kiedy już zrealizuję to, co zamierzam zrobić, a moje plany tutaj powiodą się.

8 ➡ Kwestia rasizmu i różnorodności.

PYTANIA- TEMATY DYSKUSJI

W ludziach rzeczywiście jest wiele różnic w religii, kultur i kolorów. Istnieją różnice w płci, orientacji seksualnej, statusie ekonomicznym, wykształceniu i wielu innych. Czy nasze zachowanie i postawa wobec drugiej osoby powinny zmieniać się w zależności od jej koloru skóry, płci, orientacji seksualnej, tego, czy jest bogata czy biedna, czy jej preferencje co do ubioru są zgodne z naszymi?

9 ➡ Mideia prosi o ochronę i azyl.

PYTANIA- TEMATY DYSKUSJI

Czy mamy obowiązek zapewnić ochronę, azyl uciśnionym, uchodźcy, który przybywa do naszego kraju? Co oprócz prawa dyktują nasze wartości humanitarne i nasza kultura?

10 ➡ PYTANIA- TEMATY DYSKUSJI

Czy ktoś, kto łamie przysięgi i obietnice, podlega karze?
Czy grozi kara ten, kto łamie przysięgę i obietnicę złożoną nieznanemu?
Czy powinno być, czy nie powinno?
Czy jesteśmy równi wobec prawa?

KROK 9

Nauczyciel pozwala uczniom przeczytać i zapoznać się z tekstem i dialogami. Następnie powtórzono tę czynność kilka razy i poczyniono elementarne obserwacje, tak aby znaczenia wyszły na jaw (intonacje, oddechy, możliwe pauzy, pytania, odpowiedzi), a bohaterowie prowadzili normalną konwersację, nauczyciel pełnił rolę mediatora, rozpoczyna rozmowę.

Przerywa i zadaje pytania (prawa kolumna tekstu), jak wskazano podczas przygotowania (KROK 4). Odbywa się to równoległe z akcją. Oznacza to, że w wybranych punktach nauczyciel zatrzymuje akcję i zaprasza do komentarzy i dyskusji, zadając najpierw pytania dotyczące danego fragmentu (Medea, Egeusz, Chór, co mówią, o co się kłóć, czy mają rację, czy budzą uczucia) sympatii, antypatii itp.) ma także konsekwencje dla dzisiejszego życia i rzeczywistości. Ważne jest, aby uczniowie wyrażali swoje opinie i poglądy oraz dyskusję, która z nich wynika.

KROK 10

Z działalności teatralnej (w naszym przypadku fragment z Midei) wyłoniły się u uczniów różne, przeciwstawne, być może sprzeczne stanowiska/poglądy/aspiracje:

1. W ODNIESIENIU DO AKTU I POSTACI

A . Czy Mideia słusznie chce wyjechać, czy powinna zostać i nie ustępować, skoro ze względu na małżeństwo i rodzinę, którą stworzyła z Jasonem, jest to także jej kraj?

B . Czy Egeas postępuje słusznie, przyjmując ją w swoim kraju, czy też nie powinien narażać na szwank przyjaźni politycznej między dwoma państwami: Atenami i Koryntem?

2. IMPLIKACJE – W ODNIESIENIU DO AKTUALNEJ RZECZYWISTOŚCI

C . Istnieją kwestie dyktatu politycznego z jednej strony oraz humanizmu i ludzkich wartości kulturowych z drugiej strony. Który z nich przeważa i dlaczego?

D . Czy wartości humanitarne powinny przeważać nad celami politycznymi, czy odwrotnie?

mi . Jaka jest rola państwa, a jaka rola obywateli? Jeśli państwo prowadzi politykę wrogą wobec imigrantów poprzez prawa i dekryty, czy obywatele jako istoty ludzkie powinni ich przestrzegać, czy też powinni okazywać swój humanitaryzm i solidarność oraz zapewniać pomoc imigrantom/uchodźcom wbrew nakazom państwa?

PODZIAŁ NA GRUPY WYZNAJĄCE RÓŻNE PUNKTY WIDZENIA

W tej fazie lekcji nauczyciel dzieli uczniów na grupy wsparcia, które mają jasne cele: **każda grupa powinna zbudować argumentację, broniąc swojego punktu widzenia.**

Następnie każda grupa ma za zadanie wspierać i konsolidować swoje poglądy poprzez zbieranie/zestawianie argumentów (popartych odpowiednimi badaniami w Internecie lub gdzie indziej, w ramach kursu lub jako działanie poza kursem, przeprowadzanie wywiadów z ekspertami itp.) i obronę swojego punktu widzenia najlepiej jak to możliwe. Konflikt (argumentów) powinien być mocny i interesujący, a ostatecznie w świadomości (mikro)społeczeństwa klasowego powinien zwyciężyć właściwy punkt widzenia. ³

debaty , w których różne strony wspierają swój punkt widzenia argumentami wykraczającymi poza to, co jest obecne, widoczne lub sugerowane w tekście i akcji teatralnej.

Przez „poprawne” rozumiemy, że celem jest promowanie poglądów opartych na ideałach i wartościach, opartych na cywilizowanych, humanitarnych i demokratycznych zasadach.

Po lekcji - Poza klasą. Interwencje w sferze społecznej

Zadanie i refleksję można kontynuować po głównej lekcji, prosząc nauczyciela o udostępnienie uczniom projektów, które mogą mieć formę analizy źródeł informacji lub wywiadów z osobami uważanymi za ekspertów w danej dziedzinie.

W przypadku uchodźcy i stosunku do niego, szacunku i ochrony klasę tę można podzielić na:

1. Zespół badawczy zajmujący się prawami, instytucjami i porozumieniami/konwencjami

Np.

A. Konwencja Genewska – co obejmuje i co definiuje?

B . Jakie prawa UNHCR przyznaje uchodźcom?

C. Jakie są obowiązki kraju przyjmującego itp.

2. Grupa Badawcza Usług Krajowych

A . Co obowiązuje w kraju na poziomie krajowym, lokalnym, regionalnym

B . Jakie inne władze/organizacje itp. sprawują jurysdykcję nad uchodźcami (organizacje pozarządowe, Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (IOM), Europejska Rada ds. Uchodźców, Czerwony Krzyż, Rada Europy itp.).

3. Wywiad z zespołem

Wywiady z imigrantami lub uchodźcami

Wywiady ze zwykłymi obywatelami, którzy doświadczyli imigracji

Sprawozdanie i prezentacja wyników w klasie lub całej szkole.

4 Zespół ds. upowszechniania wyników kursu – wpływ.

Uczniowie w ramach lekcji i po posiadaniu stosunkowo wszechstronnej wiedzy i opinii na dany temat (imigracja, samobójstwo, zabójstwo kobiety) mogą przejąć inicjatywę i przygotować dodatkowe projekty i działania, takie jak publikacje w gazetce szkolnej lub w prasie krajowej lub europejskiej sieci szkolne (europejskie platformy dla szkół, e twinning), podcasty, transmisje wideo, filmy inscenizowane przy użyciu zwykłej kamery wideo, wystawa zdjęć przy użyciu prostych aparatów fotograficznych lub telefonów komórkowych i wiele innych rzeczy, które wyłonią się z wyobraźni i kreatywności uczniów i nauczycieli.

Zaczynając od wydarzenia sztuk wizualnych, kończąc na twórczej lekcji nauczania praw człowieka i edukacji obywatelskiej.

Rozpoczęcie lekcji edukacji obywatelskiej czy praw człowieka w ogóle od wirtualnych form sztuki, takich jak malarstwo czy rzeźba, a nie od sztuk performatywnych (teatr, kino, wideo) może wiązać się z dodatkowymi trudnościami, które czynią projekt znacznie ciekawszym.

Ale od razu chcemy powiedzieć, że brak tekstu i obecność statycznych obrazów w niczym nie jest przeszkodą. Przeciwnie! Zapewnia nauczycielowi i klasie jako całości inne możliwości poszerzenia wiedzy i doświadczenia w innych dziedzinach oraz wzbogacenia ich wiedzy i doświadczenia.

Przejście od wirtualności do figuratywności to nic innego jak przejście od bezruchu do ruchu i od statyki do dynamiki.

Po dokonaniu tego przejścia wykonujemy kroki opisane już wcześniej.

Ponieważ obraz coś przedstawia (bardziej ludzi, ponieważ naszym tematem są prawa człowieka i edukacja obywatelska), nie daje nauczycielowi gotowego materiału w taki sposób, w jaki robi to teatr, w którym autor daje nam dialogi, a co za tym idzie, relacje i uczucia między ludźmi. Postacie, ruch z niektórymi jego komentarzami i wiele innych informacji, które są oczywiste lub ukryte pod tekstem. Oznacza to jednak większą mobilizację świata emocjonalnego zaangażowanych osób (uczniów i nauczycieli), ich wyobraźni, wrażliwości, świadomości i kreatywności. Uczniowie muszą czuć, stać się wrażliwi i wyobrażać sobie, co mówią lub czują statyczne postacie na obrazie (które w przypadku teatru są mniej więcej dane) oraz tworzyć lub wymyślać relacje, uczucia i dialogi, ruchy, zachowania itp. Kiedy obrazy (lub rzeźby) są punktem wyjścia lekcji, proces lekcji powinien przejść od bezruchu/nieruchomości i statycznego charakteru (obrazu lub rzeźby) do dynamiki i ruchu sztuk performatywnych (kino, wideo), a zwłaszcza teatru).

Uważamy to za konieczne, aby relacje i rozwój były dynamiczne. Zarówno w przedstawieniu, jak i na lekcji, aby na koniec wyciągnąć wnioski na temat naszych postaw społecznych.

Sztuka wizualna (malarstwo czy rzeźba) chce coś powiedzieć, ale nie mówi tego głośno na żywo, dynamicznie jak w teatrze. Nauczyciel powinien zatem przejść od tej sytuacji wizualnej do sytuacji dynamicznej: od obrazu do działania. W tym przypadku ponownie wykonujemy kroki sugerowane powyżej, ale z pewnymi zmianami i adaptacjami narzuconymi przez fakt, że naszym punktem wyjścia jest teraz obraz artysty z innego czasu i miejsca.

Dlatego też wskażemy te adaptacje, a nauczyciel dokona syntezy 10 kroków, które opisujemy w metodzie HEDA, z następującymi punktami.

Przykład zastosowania metody HEDA w oparciu o zdarzenie wizualne Studium przypadku

---

Nauczyciel, który zdefiniował swój przedmiot/temat, jak analizowaliśmy powyżej w studium przypadku na przykładzie Midei Eurypidesa (**KROK 1**) wybiera z góry obraz, który wyraża temat, który chce poruszyć na każdej lekcji. Ten obraz powinien być antropocentryczny (reprezentujący ludzi). Z motywem obrazu o ludziach obraz będzie zawierał dramatyzację. Dzieje się tak przeważnie (z wyjątkiem obrazów przedstawiających próżność, piękno, piękno i pożądanie). Tak więc w postaciach przedstawionych na obrazie znajdują się postawy, wyrażenia, spojrzenia, które można przekształcić w ruch i działanie.

(KROK 2). Obraz, podobnie jak przedstawienie sceny teatralnej, przekazuje wiele różnych znaczeń. Nauczyciel wskazuje te wzorce wizualne i szczegóły obrazu, które chce podkreślić na swojej lekcji i omówić z uczniami, pomijając inne, które nie są interesujące dla lekcji. (**KROKI 3 i 4**).

Nauczyciel ogłasza temat, który będzie poruszany w klasie, jakie prawo społeczne lub polityczne będzie poruszane. (**KROK 5**)

Założmy, że tematem jest ponownie KRYZYS IMIGRACYJNO-REGUJENNICZY:

Nauczyciel ustala pytania, które będą przedmiotem dyskusji.

- ✿ Co sprawia, że ludzie opuszczają swoje domy i swój kraj?
- ✿ Co sprawia, że ludzie decydują się na emigrację w inne miejsce, nieznane i mniej lub bardziej nieprzyjazne?
- ✿ Jakie silne emocje żywią, aby podjąć taką decyzję? (desperacja z powodu biedy ekonomicznej, strach przed wszelkiego rodzaju prześladowaniami, wojnami, chęć lepszego życia dla siebie i swoich dzieci)?

Prezentuje klasie swój obraz:

Do studium przypadku wybraliśmy obraz Edvarda Petersena, duńskiego artysty XIX wieku – „Imigranci z Larsen Plads”.

Nauczyciel:

- ✿ Podaje informacje o obrazie, jego twórcy, skąd pochodzi, gdzie i kiedy artysta go stworzył oraz co było jego inspiracją.
- ✿ Nie marnuje okazji, aby lekcja była jak najbardziej interaktywna, zapewniając uczniom możliwość obserwacji, zwrócenia uwagi na interesujące nas szczegóły, aby wyrazić siebie poprzez dyskusję i pytania: czego chce obraz wyrazić, jakie są emocje?
- ✿ Zachęca uczniów, aby ożywili obraz i opisali wyrażenia, relacje, myśli i uczucia przedstawionych osób.
- ✿ Na tym etapie nacisk kładziony jest na opis i ustalenia, aby stworzyć tło emocjonalne, aby przejść do następnego etapu, czyli dynamiki ruchu, ożywiającego obraz i akcję, którą on sugeruje. **(KROK 6)**

Pozycje ciała, relacje, które powstają i które sugeruje malarz. Co niepokoi te osoby? Jakie emocje nimi targają? Jak wyrażają swoje obawy i uczucia?

W STANIE I NIERUCHOMOŚCI (żywe obrazy)

Po zakończeniu tej fazy nauczyciel zachęca uczniów i prowadzi ich, aby „tworzyli/reprezentowali/tchnęli życie w obraz”. Zatem uczniowie rozproszeni po całej klasie i w grupach dwuosobowych, trzyosobowych lub więcej improwizują i tworzą na zajęciach „żywy obraz”, początkowo w formie statycznej.

RUCH I DYNAMIKA

Następnie nauczyciel pyta i zachęca uczniów do wykonania ruchu, pytając ich, jaki może być ruch poprzedzający już wykonaną pozę (którą widzieliśmy i komentowaliśmy na tablicy) oraz jaki będzie następny ruch.

Weźmy na przykład z obrazu dwie rozmawiające osoby po prawej stronie. Pan w czarnym płaszczu i pan w brązowym płaszczu, odwróceniem tyłem do nas. A za nimi stoi oparta o ścianę kobieta, która patrzy na nich i wydaje się być zainteresowana rozmową, którą toczą. Nieco na prawo stoją dwie inne kobiety, z których jedna wydaje się płakać i wyciera oczy chusteczką.

Pytanie:

Co się wydarzyło tuż **przed** rozmową obu mężczyzn? Skąd wziął się pan w czerni i skąd wziął się pan w brązowym płaszczu i inne postacie? Jakie są intencje, a co za tym idzie, uczucia jednego wobec drugiego? Co stanie się dalej, gdy rozmowa obu mężczyzn dobiegnie końca. Możliwość jest tutaj mnóstwo, o ile wyobraźnia i kreatywność uczniów jest aktywna. Co sugeruje zachowanie jednego człowieka, a co sugeruje zachowanie drugiego. Kim może być pan w czarnym płaszczu, kim może być pan w brązowym płaszczu i kobiety? **(KROK 7)**. Kontynuacją i zakończeniem akcji jest dodanie słowa. **(KROK 8)**.

O czym jest rozmowa obu mężczyzn?

Zakładając, że jeden to imigrant, który właśnie przybył z całą rodziną do portu, na tle statku, a drugi (w czarnym płaszczu i kapeluszu) to agent/przemytnik imigrantów, który chce ich wykorzystać, oferując pracę za niewielką pensję, przechowywanie dokumentów prawnych (dowody osobiste, paszporty, listy) życie w obskurnym mieszkaniu. Wszyscy pracują dla jakiegoś ziemianina lub fabrykanta z pierwszego okresu rewolucji przemysłowej?

JAKA byłaby reakcja imigrantów? Co oni mówią?

Jaki byłby ich dialog?

Czego chce agent/przemytnik imigrantów?

Co odpowiada imigrant?

Co myśli i mówi obserwująca kobieta?

Dlaczego kobieta za nimi płacze?

W oparciu o tło emocjonalne utworzone w poprzednich krokach uczniowie są zachęceni do nazywania osób, a następnie odczuwania i wyrażania swoich emocji. Oprócz tego możliwość rozmowy poprzez odgrywanie „ról” i ożywianie na obrazach postaci, które wcześniej były statyczne. Dialog jest w zasadzie elementarny.

W kolejnym KROKU (KROK 9) nauczyciel daje uczniom czas na zapisanie dialogów, które wymyśliły na lekcji i podczas poprzednich kroków.

Lekcja, wraz z zakończeniem i organizacją dialogu, osiągnęła zaawansowany etap i uczniowie mogą ją zaprezentować klasie. Nieistotne jest, w jaki sposób dialog zostanie przedstawiony („na pamięć” lub czytając z notatek). **Nas najbardziej interesuje, aby tekst miał treść społeczną oraz dawał impulsy i możliwości do dyskusji i komentarzy, wyrażania przez uczniów opinii na temat warunków pracy i życia, praw socjalnych (ubezpieczenia, edukacja, prawo do pracy i odpoczynek, odżywianie itp.).**

W ten sam sposób postępują pozostałe grupy, które przygotowały i ożywiły inne, odmienne sceny z obrazu.

Ponieważ temat jest wspólny, a punktem wyjścia był ten sam obraz, wynika z tego, że grupy tworzą powiązane działania w postaci żywych obrazów i dialogów. W ten sposób nauczyciel może przystąpić do syntezy tego wszystkiego, wzbogacając **materiał do dyskusji w kolejnym i ostatnim kroku lekcji.**

Następnie, przechodząc do ostatniego KROKU (**KROK 10**), tworzone są grupy wsparcia, które mają wspierać obie strony.

- ✿ Trwają negocjacje pomiędzy obiema stronami.
- ✿ Czego chce Agent/Menedżer i czego chce migrant?
- ✿ Co powinno być zrobione?
- ✿ Czy imigranci/uchodźcy są tańszą siłą roboczą i dlatego są łatwym celem dla pracodawców do wyzysku?
- ✿ Czy imigranci powinni cieszyć się takimi samymi przywilejami jak rodowici obywatele kraju przyjmującego?
- ✿ Czy istnieje obawa, że migranci przejmą pracę tubylców (co rodzi kwestie rasizmu i różnorodności)?
- ✿ Na jakim poziomie sąsiedztwo obu populacji może być korzystne dla obu?
- ✿ Czy można wzajemnie czerpać korzyści z tradycji, doświadczenia i zwyczajów życia codziennego drugiego? (poezja i literatura, zwyczaje dotyczące ubioru, kuchnia i wiele innych).
- ✿ Jak kształtuje się edukacja dzieci?
- ✿ Czy dobrze jest włączać dzieci imigrantów do formalnej, zinstytucjonalizowanej edukacji kraju przyjmującego, czy nie?

Rozdział, który został wystarczająco omówiony wcześniej, nosi tytuł: **Po lekcji - Poza klasą**. Interwencje w otoczeniu społecznym mogą mieć także miejsce w przypadku lekcji rozpoczynającej się wydarzeniem wizualnym (s. 29). Dlatego wybraliśmy ten sam temat (Imigracja), aby go przeanalizować i rozwinąć jako studium przypadku, zaczynając od działania teatralnego i zaczynamy od malarstwa. Tym samym uwidocznia się różnice i podobieństwa w przebiegu lekcji opartej na metodzie HEDA, dzięki czemu nauczyciel będzie mógł uzyskać pełny obraz zarówno metody jako całości, jak i dwóch proponowanych przez nas ścieżek.

Choć te dwa sposoby mogą wydawać się różne, ponieważ opierają się na różnych rodzajach sztuk i mają różne punkty wyjścia, są jednak podobne i jednorodne.

WNIOSEK

Projekt **HEDA** i zaproponowana w nim metoda opiera się na teatrze i technikach teatralnych i kładzie na nim większy nacisk. Wykorzystuje elementy różnych stylów teatralnych (Forum Teatralne, Teatr Uciśnionych, Teatr Gazety, Teatr Dokumentu, Teatr Legislacyjny).

Wszystkie te typy teatru istnieją zintegrowane z analizowaną i proponowaną powyżej metodą, która wykorzystuje ich elementy. Robimy to celowo, ponieważ naszym celem jest lekcja, jej funkcjonalność i skuteczność w oddziaływaniu na uczniów, jak bardzo będzie ona na nich odbijać, jak bardzo na nich wpłynie i jak bardzo ukształtuje ich świadomość, aby stali się kreatywnymi i cywilizowanymi obywatelami z dala od przemocy, rasizmu i inne tego typu cechy, które brutalnie szkodzą strukturze społecznej i jej spójności. Przecież wszystkie wymienione rodzaje teatru, które w naszej metodzie nie mają wyraźnych granic, opierają się na dialogu, dyskusji, wyrażaniu i wymianie poglądów.

Preferowanie i znaczenie, jakie nadajemy teatrowi w stosunku do innych sztuk, wynika z tego, że teatr wymaga energii i działania i taki jest cel i innowacyjność metody nauczania edukacji społecznej i obywatelskiej: ucieczka od pasywnego i obojętnego nauczania i uczynienie kursu lekcja przedmiotowa i tematyczna (prawa i obowiązki społeczne, zachowania społeczne) łatwa i przyjemna do odrobienia, mobilizująca nie tylko umysł i logikę, ale także emocje, wyobraźnię i wrażliwość uczniów na te tematy, poszerzając ich horyzonty, angażując jak najwięcej ich uczniów zmysły, podnosząc ich anteny społeczne i w ten sposób kształtując ich na aktywnych, odpowiedzialnych obywateli, wrażliwych na wspólne problemy społeczne wynikające z naszych złożonych, wymagających i być może niebezpiecznych czasów.

Bibliografia

- Boal, A. (1979). Teatr uciskanych. Londyn: Pluto Press.
Freire, P. (1972). Pedagogika uciskanych. Anglia: Książki o pingwinach.
Gardner, H. (1983). Ramy umysłu: teoria inteligencji wielorakich. NY: Podstawowe książki. Slade, P. (1967). Dramat dziecka. Anglia: University of London Press Ltd. Somers, J. (1994). Dramat w programie nauczania. Londyn: Cassell Educational Limited.

ΚΕΝΤΡΟ ΣΤΟΥΔΙΩΝ ΛΑΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Studia teatralne . gr

